

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σωτηρία Τζιβνίκου

Νεοελληνική Γλώσσα

Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Διαδρομές στον Κόσμο των Λέξεων και της Κοινωνίας

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

2^ο τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Νεοελληνική γλώσσα

**Διαδρομές
στον Κόσμο των Λέξεων
και της Κοινωνίας**

**Ε΄ Δημοτικού
2^ο τεύχος**

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συντονίστρια/Αξιολογήτρια

Αξιολογήτρια

Αξιολογήτρια

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Υπεύθυνος του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Κόζα Χρυσάνθη, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Χουλιέρα Ξανθή, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Στιβαχτή Μαρία, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Σιδηρόπουλος Αντώνιος, *Πτυχιούχος Πληροφορικής*

Σιδηρά Μαρία, *Πτυχιούχος τεχνολογίας γραφιστικών τεχνών*

Αθανάσιος Γιαννίκας, *Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ, Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης*

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

Σωτηρία Τζιβινίκου

Νεοελληνική γλώσσα

Διαδρομές στον Κόσμο των Λέξεων και της Κοινωνίας

Ε΄ Δημοτικού
2^ο τεύχος

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας

Τζιβινίκου Σωτηρία, *Ph.D. Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Συμβολή στην ανάπτυξη του πρωτογενούς
εκπαιδευτικού υλικού

Μπαμπατζάνης Σωτήρης, *Ph.D. Φιλολόγος, Δάσκαλος*

Βολακάκης Αργύρης, *Εκπαιδευτικός Α/θμιας
Εκπαίδευσης, MA Ειδικής Αγωγής, Υπ. Διδάκτορας*

Γραφιστική Επιμέλεια/Σελιδοποίηση

Ιωάννα Βαριά, *Γραφίστρια - Εικονογράφος*

Φιλολογική Επιμέλεια

Μπέσσα Σπυριδούλα, *MEd Υπ. Διδάκτορας Φιλολόγος*

Υπεύθυνη του μαθήματος
κατα τη συγγραφή

Τζιβινίκου Σωτηρία, *Ph.D. Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Προεκτυπωτικές Εργασίες

Readnet Publications IKE

Πνευματικά Δικαιώματα Κειμένων

Το παρόν διδακτικό πακέτο διατίθεται αποκλειστικά για χρήση στα σχολεία, σύμφωνα με τους όρους που θα καθοριστούν από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται σε αυτό, προέρχονται από τις εξής πηγές:

Κείμενα με αναφερόμενη πηγή και προέλευση. Ορισμένα κείμενα έχουν αντληθεί από δημοσιευμένες πηγές. Για αυτά τα κείμενα αναφέρεται η πηγή και η προέλευσή τους, και η χρήση τους γίνεται σύμφωνα με τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν για τις πηγές αυτές.

Διασκευές δημοσιευμένων κειμένων από τη συγγραφική ομάδα. Η συγγραφική ομάδα έχει διασκευάσει κείμενα που προέρχονται από δημοσιευμένες πηγές, με στόχο την προσαρμογή τους στις ανάγκες του παρόντος διδακτικού έργου. Για τα διασκευασμένα κείμενα αναφέρεται πάντα η αρχική πηγή και προέλευση, ενώ η διασκευή καλύπτεται από τα δικαιώματα της παρούσας έκδοσης.

Πρωτότυπα κείμενα της συγγραφικής ομάδας. Τα υπόλοιπα κείμενα έχουν αναπτυχθεί εξ ολοκλήρου από τη συγγραφική ομάδα για τις ανάγκες του παρόντος έργου. Τα πρωτότυπα κείμενα προστατεύονται από τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας, και οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή χρήση τους επιτρέπεται μόνο για τους σκοπούς του έργου.

Πνευματικά Δικαιώματα Εικόνων

Οι εικόνες που περιλαμβάνονται σε όλα τα τεύχη του παρόντος διδακτικού πακέτου έχουν χρησιμοποιηθεί σύμφωνα με τους όρους χρήσης και τις άδειες που παρέχονται από τις πηγές τους. Συγκεκριμένα:

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από τη βιβλιοθήκη του Canva.com ενσωματώνονται στο παρόν έργο με βάση τους όρους άδειας χρήσης που προβλέπονται από την πλατφόρμα. Το έργο συμμορφώνεται με την πολιτική εμπορικής και μη εμπορικής χρήσης όπως αναφέρεται στον επίσημο ιστότοπο του Canva.com.

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από τη βιβλιοθήκη του Freepik.com έχουν αποκτηθεί και χρησιμοποιούνται σύμφωνα με την άδεια χρήσης της πλατφόρμας. Όπου απαιτείται, αναφέρονται οι δημιουργοί, όπως προβλέπεται από την άδεια χρήσης.

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από ανοιχτές πηγές στο διαδίκτυο χρησιμοποιούνται μόνο εφόσον συνοδεύονται από σαφή άδεια χρήσης που επιτρέπει τη χρήση τους για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Έχει καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με τους όρους χρήσης τους. Σε περίπτωση που κάποια εικόνα παραβιάζει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η χρήση της δεν είναι εσκεμμένη και θα αφαιρεθεί άμεσα κατόπιν σχετικής ειδοποίησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

5^η ΔΕ:
**Κοινωνική
προσφορά
και ενεργός
πολιτειότητα**
σελ. 7

5^η ΔΕ: Κοινωνική προσφορά και ενεργός πολιτειότητα
1^η ΔΥ: Η έννοια της κοινωνικής προσφοράς
2^η ΔΥ: Η έννοια της ενεργού πολιτειότητας
3^η ΔΥ: Εθελοντικές δράσεις
4^η ΔΥ: Επανάληψη και εμπέδωση: Δρώντας ως ενεργοί πολίτες

6^η ΔΕ:
**Ψηφίδες από
τη φύση**
σελ. 35

6^η ΔΕ: Ψηφίδες από τη Φύση
1^η ΔΥ: Αρχαίες Βελανιδιές
2^η ΔΥ: Ποτάμια
3^η ΔΥ: Οι πολύτιμες Μέλισσες
4^η ΔΥ: Επανάληψη και εμπέδωση: Παγκόσμια μέρα της μέλισσας.

**7^η ΔΕ: Νερό, ο
πιο πολύτιμος
φυσικός πόρος!**
σελ. 53

7^η ΔΕ: Νερό, ο πιο πολύτιμος φυσικός πόρος!
1^η ΔΥ: Γνωρίζοντας το νερό
2^η ΔΥ: Παγκόσμια Ημέρα Νερού: Μια ευκαιρία προβληματισμού
3^η ΔΥ: Από το πλύσιμο των χεριών ως την κλιματική αλλαγή
4^η ΔΥ: Επανάληψη και εμπέδωση: Το νερό στο δημοτικό τραγούδι

**Λογοτεχνικά
κείμενα**
σελ. 76

5

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ
ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ**

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Σχήμα ασύνδετο

Ασύνδετο ονομάζεται το **σχήμα** κατά το οποίο δύο ή περισσότερες προτάσεις μπαίνουν η μια δίπλα στην άλλη, συνδέονται χωρίς σύνδεσμο και χωρίζονται μεταξύ τους με κόμματα.

Παράδειγμα: Ξύπνησαν, πλύθηκαν, έφυγαν αμέσως για τη δουλειά.

Παρατακτική ονομάζεται η **σύνδεση** κατά την οποία δυο ή περισσότερες προτάσεις παρατάσσονται, δηλαδή μπαίνουν η μια δίπλα στη άλλη και συνδέονται μεταξύ τους με τους παρατακτικούς συνδέσμους.

Παρατακτική σύνδεση

Παρατηρήσεις

1. Η πιο συχνή χρήση αυτής της σύνδεσης γίνεται με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους και η πιο σπάνια με τους συμπερασματικούς.
2. Κατά την παρατακτική σύνδεση οι προτάσεις είναι ισοδύναμες, δηλαδή συνδέονται κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες.

α. Κύριες με κύριες

Κοιτάχτηκαν στα μάτια **και** γέλασαν δυνατά.
κύρια σύνδεσμος **κύρια**

β. Δευτερεύουσες με δευτερεύουσες

Αν κουραζόταν **ή** αν πονούσε, ξάπλωνε.
 δευτερεύουσα σύνδεσμος **δευτερεύουσα** **κύρια**

4. Ο σύνδεσμος **ώστε** είναι συμπερασματικός (παρατακτικός) μόνο όταν βρίσκεται μετά από τελεία ή μετά από άνω τελεία στην αρχή της δεύτερης πρότασης και τη συνδέει παρατακτικά με την πρώτη. Και οι δύο προτάσεις σ' αυτή την περίπτωση είναι κύριες.

Παράδειγμα: Θα παίξουν μαζί; **Ωστε** είναι φίλοι πάλι;

Όταν το **ώστε** βρίσκεται μετά από κόμμα, είναι αποτελεσματικός (υποτακτικός) σύνδεσμος και συνδέει κύρια με δευτερεύουσα πρόταση.

Παράδειγμα: Είναι τόσο καλός άνθρωπος, **ώστε** τον αγαπούν όλοι.

Υποτακτική σύνδεση

Υποτακτική ονομάζεται η **σύνδεση** κατά την οποία η μία πρόταση υποτάσσεται στην άλλη, δηλαδή η δευτερεύουσα υποτάσσεται στην κύρια.

Στην υποτακτική σύνδεση οι προτάσεις είναι ανόμοιες, δηλαδή η μία είναι κύρια και η άλλη δευτερεύουσα.

Στην υποτακτική σύνδεση από μία ή περισσότερες κύριες, εξαρτώνται μία ή περισσότερες δευτερεύουσες. Μερικές φορές όμως, υπάρχει περίπτωση μια δευτερεύουσα πρόταση να εξαρτάται από μια άλλη δευτερεύουσα, η οποία συνδέεται υποτακτικά με την κύρια.

Έμεινε σπίτι,	γιατί έβρεχε πολύ,	όταν επέστρεψε.
κύρια	δευτερεύουσα	δευτερεύουσα

Στο παραπάνω παράδειγμα η δευτερεύουσα πρόταση «**όταν επέστρεψε**» εξαρτάται από τη δευτερεύουσα πρόταση «**γιατί έβρεχε πολύ**» και όχι από την κύρια.

Υποτακτική σύνδεση προτάσεων έχουμε με τους **υποτακτικούς συνδέσμους** με **αναφορικές** ή **ερωτηματικές αντωνυμίες** και με **αναφορικά** ή **ερωτηματικά επιρρήματα**, που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αιτιολογικές

Αιτιολογικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους **γιατί, επειδή, αφού, που**.

Στις αιτιολογικές προτάσεις βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Χάρηκε πολύ, γιατί πέτυχε τον στόχο της.

κύρια δευτερεύουσα αιτιολογική

Τελικές

Τελικές (ή του σκοπού) λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους **να, για να**.

[Από το τέλος που στα αρχαία ελληνικά σημαίνει σκοπός.]

Στις τελικές προτάσεις, όταν αρχίζουν με το **για να** βάζουμε κόμμα, όταν όμως αρχίζουν με το **να** δε βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Διάβασε προσεκτικά, για να καταλάβει το μάθημα.

κύρια δευτερεύουσα τελική

Ο Πέτρος έμεινε στο σπίτι να ξεκουραστεί. (= για να ξεκουραστεί)

κύρια δευτερεύουσα τελική

Σημείωση: Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τις τελικές προτάσεις που αρχίζουν με το **να** με τις βουλητικές προτάσεις που επίσης αρχίζουν με το **να**. Οι τελικές προτάσεις εισάγονται κυρίως με το σύνδεσμο **για να** και, όταν εισάγονται με το σύνδεσμο **να**, αυτός μπορεί να αντικατασταθεί με το **για να**.

Χρονικές

Χρονικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους **όταν, σαν, ενώ, αφού, μόλις, πριν, πριν να, προτού, καθώς, όποτε, αφότου, ώσπου, όσο που, ωστόσο, άμα**.

Στις χρονικές προτάσεις βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Έκαναν ησυχία, όταν μπήκε ο δάσκαλος στην τάξη.

κύρια δευτερεύουσα χρονική

Αποτελεσματικές (ή συμπερασματικές)

Αποτελεσματικές (ή **συμπερασματικές**) λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους αποτελεσματικούς συνδέσμους **ώστε, που** με τον σύνδεσμο **να** ή με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ως αποτελεσματικοί σύνδεσμοι (**ώστε να, που να, για να** κ.λπ.).

Στις αποτελεσματικές προτάσεις βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Μιλά πολύ σιγά, ώστε μόλις ακούγεται.

κύρια δευτερεύουσα αποτελεσματική

Δεν είναι ανόητος, να τα πει όλα. (= ώστε να τα πει όλα)

κύρια δευτερεύουσα αποτελεσματική

Δεν είναι τόσο ψηλός, για να το φτάσει. (= ώστε να το φτάσει)

κύρια δευτερεύουσα αποτελεσματική

Σημείωση: Ο σύνδεσμος **ώστε** χρησιμοποιείται και ως παρατακτικός σύνδεσμος, συμπερασματικός, στην αρχή μιας περιόδου ή μιας ημιπεριόδου (μετά δηλαδή από τελεία ή άνω τελεία) και εισάγει τότε κύρια πρόταση.

Υποθετικές

Υποθετικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους **αν, εάν, σαν, άμα**.

Στις υποθετικές προτάσεις βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Θα προλάβαινες, αν ξεκινούσες πιο νωρίς.

κύρια δευτερεύουσα υποθετική

Εναντιωματικές

Εναντιωματικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους αντιθετικούς συνδέσμους **αν και, ενώ, μολονότι**.

Στις εναντιωματικές προτάσεις βάζουμε κόμμα.

Παράδειγμα: Αποφάσισα να πάω, αν και δεν είχα καθόλου όρεξη.

κύρια δευτερεύουσα εναντιωματική

Αναφορικές προτάσεις

Οι **αναφορικές προτάσεις** είναι δευτερεύουσες προτάσεις που **δίνουν περισσότερες πληροφορίες** για μια λέξη ή μια φράση μιας άλλης πρότασης.

Συνήθως προκύπτουν όταν **ενώνουμε δύο προτάσεις** που αναφέρονται στο ίδιο πρόσωπο ή πράγμα.

Παράδειγμα:

Αγόρασα μια τσάντα.

Η τσάντα ήταν πολύ ακριβή.

Οι δύο προτάσεις μπορούν να ενωθούν ως εξής:

Αγόρασα μια τσάντα **που/η οποία** ήταν πολύ ακριβή.

Η πρόταση **«που ήταν πολύ ακριβή»** είναι αναφορική, γιατί αναφέρεται στη λέξη τσάντα.

Οι αναφορικές προτάσεις εισάγονται:

- με το **άκλιτο που**, ή
- με τις αναφορικές αντωνυμίες **ο οποίος, η οποία, το οποίο**.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αναφορική αντωνυμία βρίσκεται μέσα σε προθετική φράση.

Παράδειγμα:

Ο Φίλιππος έπαιζε ένα επιτραπέζιο.

Στο επιτραπέζιο υπήρχαν απλοί κανόνες.

Οι δύο προτάσεις μπορούν να ενωθούν ως εξής:

Ο Φίλιππος έπαιζε ένα επιτραπέζιο **στο οποίο** υπήρχαν απλοί κανόνες.

προθετική φράση

Ορισμένες αναφορικές προτάσεις αρχίζουν και με τις παρακάτω αναφορικές **αντωνυμίες**:

- **όποιος, όποια, όποιο, όσος, όση, όσο, ό,τι**

Σημείωση: Προσοχή στο αναφορικό **ό,τι**:

- γράφεται με κόμμα,
- μπορεί να αντικατασταθεί από τη λέξη οτιδήποτε.

Παράδειγμα:

Η Νεφέλη διαβάζει μόνο **ό,τι** της αρέσει.

(δηλαδή: διαβάζει οτιδήποτε της αρέσει)

Σε αντίθεση με το **ότι** (χωρίς κόμμα), που είναι ειδικός σύνδεσμος:

Ο Κωνσταντίνος είπε **ότι** θα πάει για τρέξιμο το απόγευμα.

1

Ατομική εργασία

Βρες και υπογράμμισε τις χρονικές προτάσεις.

Έπειτα, αντικατάστησε κάθε χρονική πρόταση με μια μετοχή.

α) Θα σε ειδοποιήσω, όταν μάθω κάτι νεότερο.

β) Μόλις φτάσεις στο χωριό, τηλεφώνησέ μου.

γ) Καθώς η μητέρα διάβαζε την ιστορία, το παιδάκι αποκοιμήθηκε.

δ) Ο σκύλος άρχισε το γάβγισμα, σαν είδε τον ξένο έξω από την καγκελόπορτα.

ε) Απολαύσαμε το μαγευτικό ηλιοβασίλεμα, όταν φτάσαμε στην κορυφή του λόφου.

στ) Μόλις ξημερώσει, θα αρχίσουμε τις προετοιμασίες για το ταξίδι.

2

Ατομική εργασία

Σύνδεσε τις παρακάτω προτάσεις, έτσι ώστε η μία να δηλώνει το αποτέλεσμα της άλλης.

α) Ο σεισμός ήταν πολύ ισχυρός.
Προκλήθηκαν ζημιές σε πολλά σπίτια.

β) Έτρεχε πολύ γρήγορα.
Κανείς δεν τον προλάβαινε.

γ) Είμαι συνεχώς βιαστικός και απρόσεχτος.
Κάνω πολλά λάθη.

δ) Τα παιδιά στο πάρκο φώναζαν δυνατά κι έκαναν πολλή φασαρία.
Οι γείτονες ενοχλήθηκαν και τους έκαναν παρατήρηση.

ε) Περπατήσαμε για πολλή ώρα στον ήλιο χωρίς καπέλο.
Μας έπιασε πονοκέφαλος.

3

Ατομική εργασία

Υπογράμμισε τις αποτελεσματικές προτάσεις.

α) Έριξε τόσο δυνατή βροχή, που μέσα σε λίγη ώρα όλοι οι δρόμοι πλημμύρισαν.

β) Ο πατέρας μου είναι πολύ ευγενικός και αγαπητός, με αποτέλεσμα να έχει πολλούς φίλους.

γ) Η εκδήλωση ήταν οργανωμένη έτσι, ώστε όλοι έμειναν ενθουσιασμένοι.

δ) Το χιόνι πού έπεφτε ήταν τόσο πυκνό, που δυσκόλευε πολύ την κυκλοφορία των αυτοκινήτων.

ε) Τα σύγχρονα μηχανήματα έχουν πολλά ηλεκτρονικά συστήματα, με αποτέλεσμα να χρειάζονται ειδικούς τεχνίτες.

στ) Η χαλαζόπτωση ήταν τόσο δυνατή, που κατέστρεψε μεγάλο μέρος των αγροτικών καλλιεργειών.

4

Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις παρακάτω κύριες προτάσεις με δευτερεύουσες αποτελεσματικές προτάσεις, ώστε να βγαίνει σωστό νόημα.

- α) Ο καιρός ήταν πολύ ζεστός,
- β) Με είχε ενοχλήσει τόσο η συμπεριφορά του,
- γ) Η θάλασσα είναι πολύ ήρεμη και καθαρή,
- δ) Οι ποδοσφαιριστές προπονήθηκαν πολύ σκληρά,
- ε) Οι άνεμοι ήταν τόσο δυνατοί,

5

Ατομική εργασία

Στις παρακάτω περιόδους βρες την υπόθεση και την απόδοση.

- α) Αν τελειώσεις νωρίς τα μαθήματά σου, θα πάμε στο θέατρο.

Υπόθεση:

Απόδοση:

- β) Σίγουρα θα τα καταφέρεις, αν προσπαθήσεις.

Υπόθεση:

Απόδοση:

- γ) Αν δεν τρέφεται υγιεινά, θα έχεις προβλήματα με την υγεία σου.

Υπόθεση:

Απόδοση:

- δ) Θα προγραμματίσουμε την εκδρομή για μεθαύριο, αν ο καιρός αύριο είναι βροχερός.

Υπόθεση:

Απόδοση:

- ε) Αν συνεχιστεί ο δυνατός αέρας, δε θα πάμε για ψάρεμα.

Υπόθεση:

Απόδοση:

6

Ομαδική εργασία

Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και προσδιορίστε αν οι προτάσεις συνδέονται παρατακτικά, υποτακτικά ή με ασύνδετο σχήμα.

1. Οι εθελοντές καθάρισαν το πάρκο, φύτεψαν δέντρα, έβαψαν τους τοίχους.

Σύνδεση:

2. Όταν ξεκίνησε η εκδήλωση, οι εθελοντές μοίρασαν ενημερωτικά φυλλάδια.

Σύνδεση:

3. Η ομάδα συγκέντρωσε τρόφιμα και τα μοίρασε σε οικογένειες που τα είχαν ανάγκη.

Σύνδεση:

4. Μάζεψαν ρούχα, τα ταξινόμησαν, τα παρέδωσαν στους υπεύθυνους της δράσης.

Σύνδεση:

5. Οι μαθητές επισκέφθηκαν το καταφύγιο ζώων και έδωσαν τροφή στα αδέσποτα ζώα.

Σύνδεση:

6. Η εθελοντική ομάδα φρόντισε τα τραυματισμένα ζώα και τα μετέφερε στον κτηνίατρο.

Σύνδεση:

7

Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις παρακάτω υποθέσεις ή αποδόσεις, ώστε να βγαίνει σωστό νόημα.

α) Αν ξεπεράσεις το όριο ταχύτητας,

β), θα διακοπεί ο ποδοσφαιρικός αγώνας.

γ) Αν δε φτάσει εγκαίρως η πυροσβεστική υπηρεσία,

δ), θα έχεις αρκετό χρόνο για παιχνίδι.

ε) Αν οι μαθητές προσέχουν την ώρα του μαθήματος,

στ) Αν θέλεις να πετύχεις τον στόχο σου,

8

Ατομική εργασία

Στα παρακάτω ζευγάρια προτάσεων, μετάρψε τη δεύτερη σε εξαρτημένη αιτιολογική και σύνδεσε τις δύο προτάσεις σε μία ενιαία περίοδο.

α) Άνθρωποι απ' όλα τα μέρη της γης επισκέπτονται κάθε χρόνο την Ελλάδα. Θαυμάζουν την ιστορία και τον πολιτισμό της.

.....

.....

β) Πολλοί άνθρωποι πηγαίνουν σε άλλες χώρες. Στην πατρίδα τους γίνεται πόλεμος.

.....

.....

γ) Κατάφερε να τερματίσει πρώτος στον αγώνα δρόμου. Είχε προπονηθεί πολύ σκληρά.

.....

.....

δ) Γλίστρησε κι έπεσε. Στο πάτωμα είχε νερά.

.....

.....

ε) Ο τροχονόμος έκανε νόημα στον οδηγό να σταματήσει. Έτρεχε με λιγχιώδη ταχύτητα.

.....

.....

στ) Ο ποδοσφαιρικός αγώνας αναβλήθηκε. Έβρεχε δυνατά για πολλή ώρα.

.....

.....

9

Ατομική εργασία

Σε κάθε περίοδο, υπογράμμισε την κύρια πρόταση και κύκλωσε την αιτιολογική.

α) Έμεινα για αρκετή ώρα αμίλητος, γιατί στενοχωρήθηκα μ' αυτό που έγινε.

β) Μια και βρεθήκαμε στη Θεσσαλονίκη, επισκεφτήκαμε και τον Λευκό Πύργο.

γ) Ο πατέρας μου κουράζεται πολύ, επειδή εργάζεται πολλές ώρες.

δ) Δεν τον πιστεύει κανείς, γιατί συνεχώς λέει ψέματα.

ε) Εφόσον δεν αισθάνεσαι καλά, πήγαινε στο γιατρό.

στ) Πρέπει να φύγουμε, διότι είναι πολύ αργά.

ζ) Ήθελα να ξαναδώ την κινηματογραφική ταινία, γιατί μου άρεσε πολύ.

10

Ομαδική εργασία

Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και εντοπίστε αν η δευτερεύουσα πρόταση είναι εναντιωματική ή αναφορική.

1. Οι συμμαθητές μου μάζεψαν παιχνίδια για όσα παιδιά δεν έχουν τη δυνατότητα να αγοράσουν δικά τους.
2. Ο Κώστας ήθελε να βοηθήσει στη συλλογή τροφίμων, αν και δεν είχε πολύ χρόνο.
3. Η οργάνωση, όπου συγκεντρώνονται εθελοντές για να βοηθήσουν, έχει σημαντικό κοινωνικό έργο.
4. Ο εθελοντής που έδωσε αίμα στην πρόσφατη αιμοδοσία ένιωσε μεγάλη ικανοποίηση.
5. Τα παιδιά έφτιαξαν αφίσες για την ανακύκλωση, μολονότι ήταν κουρασμένα από το μάθημα.
6. Ο δάσκαλος διοργάνωσε μια φιλανθρωπική εκδήλωση, η οποία είχε σκοπό να βοηθήσει οικογένειες σε ανάγκη.
7. Η Μαρία πήγε να καθαρίσει το πάρκο, ενώ οι φίλοι της προτίμησαν να παίξουν.
8. Οι εθελοντές συνέχισαν τη δράση τους, αν και ο καιρός δεν ήταν καλός.

11

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και αναγνώρισε αν η πρόταση με το «γιατί» είναι αιτιολογική ή πλάγια ερωτηματική. Έπειτα, γράψε το είδος της στο αντίστοιχο κενό και βάλε κόμμα όπου χρειάζεται.

- α) Τα παιδιά ίδρωσαν γιατί έπαιζαν για πολλή ώρα κυνηγητό.
.....
- β) Δεν ξέρω γιατί συμπεριφέρεται έτσι μερικές φορές.
.....
- γ) Αναρωτιέμαι γιατί έχει τόση κίνηση στον δρόμο.
.....
- δ) Ο αθλητής δεν πήρε μέρος στον αγώνα γιατί ήταν τραυματισμένος.
.....
- ε) Ο οδηγός έχασε τον έλεγχο του αυτοκινήτου γιατί ο δρόμος ήταν παγωμένος.
.....
- στ) Δεν καταλαβαίνω γιατί κάνεις έτσι.
.....

12

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και αναγνώρισε αν οι δευτερεύουσες προτάσεις που αρχίζουν με το «να» είναι τελικές ή βουλητικές. Έπειτα, γράψε το είδος κάθε πρότασης στο κενό.

- α) Θέλω να αγοράσω ένα δώρο για τη φίλη μου. (.....)
- β) Θέλω να παίξω με το χιόνι. (.....)
- γ) Θα κάνω τα πάντα να πετύχω στις εξετάσεις. (.....)
- δ) Βιάζεται για να μη χάσει το λεωφορείο. (.....)
- ε) Ήθελαν να παίξουν μαζί μας. (.....)
- στ) Πήγα στο χωριό να δω τον παππού και τη γιαγιά μου. (.....)
- ζ) Έφυγε γρήγορα για να προλάβει το λεωφορείο. (.....)
- η) Δεν τους άφησε να παίξουν στην αυλή. (.....)
- θ) Δεν έκανε θόρυβο για να μην τον ακούσω. (.....)
- ι) Τα παιδιά πηγαίνουν σχολείο να μάθουν γράμματα. (.....)
- κ) Θα ήθελα να είσαι εδώ. (.....)

13

Ομαδική εργασία

Ξεχωρίστε τι είδους σύνδεση υπάρχει κάθε φορά γράφοντας (Π) για την παρατακτική σύνδεση, (Υ) για την υποτακτική σύνδεση και (Α) για το ασύνδετο σχήμα.

1. Η Μαρκέλλα διαβάζει και γράφει.
2. Ομολόγησε ότι είπε ψέματα.
3. Στενοχωρήθηκε, επειδή έφευγε.
4. Η βροχή σταμάτησε, ο ουρανός καθάρισε, ο ήλιος πάλι λάμπει.
5. Έπαιξα με τους φίλους μου κρυφτό, κυνηγητό, μήλα.
6. Αν διάβαζα περισσότερο, θα έγραφα καλά στο διαγώνισμα.
7. Με πήρε τηλέφωνο, όταν ήμουν στο μπάνιο.
8. Χαίρομαι που είσαι καλά.
9. Πέρασα από το σπίτι του, αλλά δεν ήταν εκεί.
10. Μαγείρεψα, έφαγα, έπλυνα τα πιάτα.

17

Ατομική εργασία**Αναγνώρισε αν οι προτάσεις με πλάγια γράμματα είναι αιτιολογικές ή αναφορικές.**

1. Ο φίλος μου, *που μένει δίπλα μας*, έχει έναν σκύλο.
2. Δεν ήρθα στη συνάντηση, *επειδή είχα πυρετό*.
3. Αυτό είναι το βιβλίο, *που σου έλεγα*.
4. Διάβαζα όλο το βράδυ, *γιατί αύριο έχω διαγώνισμα*.
5. Η κοπέλα, *που είδαμε χθες*, είναι ξαδέρφη μου.
6. Ο Γιώργος πήγε νωρίς για ύπνο, *επειδή ήταν κουρασμένος*.
7. Το μέρος, *όπου κάναμε τις διακοπές μας πέρυσι*, ήταν πανέμορφο.
8. Δεν θα πάμε εκδρομή, *αφού βρέχει*.
9. Ο μαθητής, *που απάντησε πρώτος*, πήρε την καλύτερη βαθμολογία.
10. Είμαι χαρούμενος, *διότι πέρασα τις εξετάσεις*.

18

Ομαδική εργασία**Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και σημειώστε αν είναι σωστές ή λανθασμένες.**

1. Οι επιρρηματικές προτάσεις προσδιορίζουν κυρίως ρήματα, επιθετικούς προσδιορισμούς ή άλλες προτάσεις.	Σωστό / Λάθος
2. Η επιρρηματική πρόταση μπορεί να εισάγεται με τον σύνδεσμο «όταν».	Σωστό / Λάθος
3. Οι αιτιολογικές προτάσεις είναι ένα είδος επιρρηματικών προτάσεων.	Σωστό / Λάθος
4. Η πρόταση «Τον ρώτησε επειδή φαινόταν μπερδεμένος» είναι επιρρηματική χρονική.	Σωστό / Λάθος
5. Η επιρρηματική πρόταση που δηλώνει τον σκοπό εισάγεται συχνά με το «να».	Σωστό / Λάθος
6. Η υποθετική επιρρηματική πρόταση εισάγεται με τον σύνδεσμο «αν».	Σωστό / Λάθος
7. Η πρόταση «Πήγα για ύπνο νωρίς, ώστε να ξυπνήσω ξεκούραστος» είναι επιρρηματική χρονική.	Σωστό / Λάθος
8. Οι επιρρηματικές προτάσεις δεν εισάγονται με τον σύνδεσμο «και».	Σωστό / Λάθος
9. Η επιρρηματική πρόταση που εισάγεται με το «καθώς» δηλώνει τον χρόνο.	Σωστό / Λάθος
10. Οι επιρρηματικές προτάσεις μπορούν να είναι και τελικές, δηλαδή να δηλώνουν σκοπό.	Σωστό / Λάθος

19

Ομαδική εργασία

Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και αναγνωρίστε αν οι προτάσεις που εισάγονται με τον σύνδεσμο «να» ή «για να» είναι τελικές ή βουλευτικές. Έπειτα, κυκλώστε τη σωστή απάντηση (Α ή Β).

1. Πήγα στο κατάστημα, για να αγοράσω ψωμί.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
2. Θέλω να πας στο σχολείο.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
3. Εκείνος σήκωσε το χέρι του, για να απαντήσει στην ερώτηση.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
4. Πρέπει να έρθεις αμέσως σπίτι!
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
5. Η Μαρία διάβασε όλη τη νύχτα, για να περάσει στις εξετάσεις.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
6. Ο πατέρας μου με συμβούλεψε να είμαι προσεκτικός.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
7. Ο Γιώργος έβαλε το ξυπνητήρι για να μην αργήσει στη δουλειά.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
8. Η μητέρα μου μού ζήτησε να πλύνω τα πιάτα.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
9. Έκλεισε την πόρτα σιγά, για να μην ξυπνήσει το μωρό.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική
10. Ο διευθυντής αποφάσισε να αναβάλει τη συνάντηση.
Α. Τελική
Β. Βουλευτική

20

Ομαδική εργασία

Τοποθετήστε κόμμα πριν από τις τελικές προτάσεις όπου χρειάζεται.

- Πήγα στο σούπερ μάρκετ **να αγοράσω γάλα.**
- Κλείσε το παράθυρο **να μην μπει το κρύο.**
- Έφυγε νωρίς από το γραφείο **να προλάβει το λεωφορείο.**
- Διάβασε πολύ **για να περάσει στις εξετάσεις.**
- Σου έστειλα μήνυμα **να σου πω τα νέα.**
- Μίλησα με τον δάσκαλο **για να διευκρινίσω την άσκηση.**
- Φόρεσε το παλτό του **να μην κρυώσει.**
- Πήγα στη βιβλιοθήκη **να βρω ένα βιβλίο.**
- Άνοιξα το παράθυρο **να μπει καθαρός αέρας.**
- Σηκώθηκε νωρίς **για να προετοιμαστεί για τη δουλειά.**

Η προσφορά στον συνάνθρωπο

Η προσφορά στον συνάνθρωπο είναι μια αξία που καθορίζει την κοινωνία μας. Όταν βοηθάμε τους άλλους, νιώθουμε μια εσωτερική ικανοποίηση που δεν συγκρίνεται με τίποτα άλλο. Αν όλοι αναλάμβαναν ένα μικρό κομμάτι ευθύνης, ο κόσμος μας θα ήταν πολύ καλύτερος. Φανταστείτε πόσο διαφορετική θα ήταν η καθημερινότητά μας, αν ο καθένας προσέφερε λίγο από τον χρόνο του για να βοηθήσει τους ανθρώπους γύρω του.

Μπορούμε να προσφέρουμε με πολλούς τρόπους. Μερικές φορές, αρκεί μια απλή κίνηση καλοσύνης, όπως το να προσφέρουμε τη θέση μας σε κάποιον μεγαλύτερο ή να βοηθήσουμε κάποιον, όταν δυσκολεύεται να μεταφέρει κάτι βαρύ. Όταν βλέπουμε κάποιον σε ανάγκη και απλά του προσφέρουμε μια χείρα βοήθειας, δεν κάνουμε μόνο καλό σε εκείνον, αλλά ενισχύουμε και το αίσθημα της κοινότητας.

Αν αγνοούμε τον συνάνθρωπό μας και δεν προσφέρουμε βοήθεια, χάνουμε την ευκαιρία να συνεισφέρουμε θετικά στο περιβάλλον μας. Σημασία δεν έχει μόνο να προσφέρουμε οικονομική βοήθεια, αλλά και συναισθηματική υποστήριξη, να είμαστε εκεί όταν κάποιος χρειάζεται έναν φίλο. Όταν προσφέρουμε με ανιδιοτέλεια, οι σχέσεις μας με τους γύρω μας γίνονται πιο δυνατές.

Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι η προσφορά δεν απαιτεί απαραίτητα μεγάλες θυσίες. Αν ο καθένας προσφέρει το ελάχιστο, αυτό αθροίζεται και κάνει μια τεράστια διαφορά. Όταν όλοι λειτουργούμε με αυτή τη νοοτροπία, η κοινωνία μας γίνεται πιο ανθρώπινη, πιο ζεστή, πιο κοντά στο «εμείς». Αν μάθουμε να ζούμε με αυτή τη φιλοσοφία, θα δημιουργήσουμε έναν καλύτερο κόσμο για εμάς και τις επόμενες γενιές.

1

Ομαδική εργασία

Διαβάστε το παραπάνω κείμενο και εντοπίστε τις υποθετικές και τις χρονικές προτάσεις. Στη συνέχεια, ανάλογα με το είδος τους, τοποθετήστε τις στη σωστή στήλη.

Υποθετικές προτάσεις	Χρονικές προτάσεις

ΑΣ ΤΟΝΙΣΟΥΜΕ ΣΩΣΤΑ ΤΟΥΣ ΑΔΥΝΑΤΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

A. Οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, σου, του, της, μας, σας, τους):

1. Τονίζονται, όταν στην ανάγνωση υπάρχει περίπτωση να θεωρηθούν κτητικές:

- Ο πατέρας **μού** είπε (δηλαδή **ο δικός μου** πατέρας είπε)
- Η δασκάλα **τούς** έδωσε συμβουλές (δηλαδή **η δική τους** δασκάλα έδωσε συμβουλές)

2. Όταν όμως δεν υπάρχει περίπτωση να γίνει τέτοια σύγχυση, αυτοί οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών δεν τονίζονται:

- Η τσάντα που **μας** έστειλαν.
- **Μας** έστειλαν μια τσάντα.

3. Επιπλέον παραδείγματα:

- Η μαμά **μας** έδωσε συγχαρητήρια (δηλαδή η δική μας μαμά).
Η μαμά **μάς** έδωσε συγχαρητήρια (δηλαδή έδωσε σε μας).
- Η φούστα **της** είναι στενή (δηλαδή η δική της φούστα).
Η φούστα **τής** είναι στενή (δηλαδή στενή σ' αυτήν).
- Ο σκύλος **μου** είναι αγαπητός (δηλαδή ο δικός μου σκύλος).
Ο σκύλος **μού** είναι αγαπητός (δηλαδή αγαπητός σε μένα).
- Το βιβλίο **μας** είναι χρήσιμο (δηλαδή το δικός μας βιβλίο).
Το βιβλίο **μάς** είναι χρήσιμο (δηλαδή χρήσιμο σε μας).
- Η δεύτερη εργασία **μας** είναι πολύ χρήσιμη (δηλαδή η δική μας εργασία).
Η δεύτερη εργασία **μάς** είναι πολύ χρήσιμη (δηλαδή χρήσιμη σε εμάς).
- Το σπίτι **τους** είναι πληκτικό (δηλαδή το δικό τους σπίτι).
Το σπίτι **τούς** είναι πληκτικό (δηλαδή πληκτικό σ' αυτούς).
- Το παντελόνι **του** είναι στενό (δηλαδή το δικό του παντελόνι).
Το παντελόνι **τού** είναι στενό (δηλαδή στενό σ' αυτόν).
- Από πάνω **μας** έρχονταν πέτρες (δηλαδή πάνω από εμάς).
Από πάνω **μάς** έρχονταν πέτρες (= έρχονταν σ' εμάς).

1 Ομαδική εργασία

Ξαναγράψτε τις προτάσεις, αντικαθιστώντας τις λέξεις της παρένθεση με τους αδύνατους τύπους των προσωπικών ή κτητικών αντωνυμιών.

Ο φίλος είπε (σε μένα).	Ο φίλος μου είπε.
Ο (δικός μου) φίλος είπε.	
Ο σκύλος γάβγισε (σε σας).	
Ο (δικός σας) σκύλος γάβγισε.	
Η (δική μας) υπηρεσία έδωσε άδειες.	
Η υπηρεσία έδωσε (σε μας) άδειες.	
Το (δικό του) παντελόνι λερώθηκε.	
Το πουκάμισο έρχεται (σ' αυτόν) φαρδύ.	

2 Ατομική εργασία

Γράψε με πεζά γράμματα τις παρακάτω φράσεις. Δώσε προσοχή στη συλλαβή με έντονη γραφή, καθώς είναι εκείνη που τονίζεται και ακούγεται πιο δυνατά στον προφορικό λόγο.

ΝΑ ΤΟΥ 'ΡΘΕΙ		ΝΑ ΒΓΩ	
ΝΑ ΣΟΥ 'ΡΘΕΙ		ΝΑ ΒΓΩ	

3 Ατομική εργασία

Γράψε ξανά τις προτάσεις αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες φράσεις με την κατάλληλη κτητική ή προσωπική αντωνυμία.

- Ο δάσκαλος έδωσε το βιβλίο σε μένα.
.....
- Η μαμά είπε σε εμάς να τελειώσουμε την εργασία μας.
.....
- Τα δικά μου βιβλία τα τοποθετώ πάντα στη βιβλιοθήκη.
.....
- Η γιαγιά είπε σε εσένα να μην ανησυχείς.
.....

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1

Ατομική εργασία

Διάβασε προσεκτικά το παρακάτω κείμενο και γράψε την περίληψή του (100 λέξεις).

Αγαπητό μου παιδί,

Θέλω να σου μιλήσω για έναν φίλο που... τρώγεται! ένα φίλο, που όσο παράξενο κι αν σου φανεί, τον λένε βιβλίο. «Αυτός είναι σωστός βιβλιοφάγος» δε λέμε για όποιον διαβάζει πολλά βιβλία; Ε, γι' αυτό λέω πως «τρώγεται» ο φίλος αυτός. Σκέφτομαι λοιπόν πως η λέξη «βιβλιοφάγος» φανερώνει πολλά: Τρώει κανείς όταν πεινάει. Όταν «τρώει» βιβλία, σημαίνει πως θέλει να χορτάσει το πνεύμα του. Οι δύο αυτές πείνες, η σωματική και η πνευματική, βρίσκω πως μοιάζουν αρκετά.

Ας δούμε όμως και μία διαφορά ανάμεσα στις δύο πείνες: όταν γεμίσει το στομάχι μας, δεν πεινάμε πια. Το πνεύμα μας όμως είναι αχώρταχο! Όσο του δίνουμε τροφή, τόσο περισσότερο πεινάει, τόσο περισσότερα βιβλία θέλει.

Και δεν έχει άδικο! Τα βιβλία μάς μαθαίνουν χίλια πράγματα για τον κόσμο, τους άλλους, τον ίδιο μας τον εαυτό. Συχνά μας φανερώνουν ότι και οι άλλοι νιώθουν όπως εμείς, έχουν τις ίδιες χαρές ή τις ίδιες στενοχώριες, αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, αλλά καταφέρνουν τελικά να τα ξεπεράσουν. Κι αυτό μας δίνει κουράγιο. Άλλοτε πάλι μας δείχνουν ότι υπάρχουν ή υπήρξαν άνθρωποι εντελώς διαφορετικοί από μας. Μαθαίνουμε τα αισθήματα και τις σκέψεις τους, σ' όποιον τόπο κι αν βρίσκονται, όποια εποχή και αν έζησαν. Ταυτιζόμαστε μαζί τους. Κι αυτό μας συναρπάζει, μας δίνει την αίσθηση ότι ζούμε πολλές ζωές, πλουτίζει τις εμπειρίες μας.

Κάθε βιβλίο που φτάνει στα χέρια μας είναι φίλος γενναιόδωρος, πιστός και πολύ βολικός! Ποτέ δε ζητάει κάτι, ενώ εκείνος πάντα μας δίνει ό,τι έχει, όποτε το ζητήσουμε. Αν δεν τον θέλουμε, περιμένει στο ράφι υπομονετικά. Αν τον καλέσουμε, έρχεται αμέσως. Κι είναι τόσο μικρός που χωράει στη σάκα μας ή στη βαλίτσα μας όταν πάμε ταξίδι. Όταν, λοιπόν, σου χαρίσουν ή σου δανείσουν ένα βιβλίο, υποδέξου το σαν φίλο πολύτιμο, που δε θα σ' εγκαταλείψει ποτέ · έναν μόνιμο σύντροφο-τροφή για τους «βιβλιοφάγους» χωρίς ημερομηνία λήξης!

Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Γράμμα σ' ένα παιδί για τη φιλιαναγνωσία

2

Ομαδική εργασία

Γράψτε ένα κείμενο 200 λέξεων στο οποίο θα εξηγήτε:

- α) γιατί η εθελοντική εργασία είναι σημαντική στη σύγχρονη κοινωνία
- β) ποιες αξίες καλλιεργούνται μέσα από την εθελοντική εργασία.

4

Ομαδική εργασία

Διαφορετικότητα: Η αναγνώριση και η αξιοποίηση των διαφορετικών προσόντων, γνώσεων και εμπειριών των ατόμων για την ανάπτυξη της κοινότητας.

Γράψε μια παράγραφο (120 λέξεων) περιγράφοντας ένα παράδειγμα διαφορετικότητας στην κοινωνία μας και εξήγησε πώς μπορούμε να αποδεχόμαστε και να σεβόμαστε αυτή τη διαφορετικότητα στην καθημερινότητά μας.

Φιλανθρωπία

Απλώνεις χέρι σ' έναν που πονεί,
το αίμα, τη σάρκα σου να δώσεις,
κι είναι ο κόσμος μια στιγμή,
αδέλφια όλοι οι άνθρωποι, αν το θελή-
σεις.

Απλώνεις χέρι σ' έναν που πεινά,
τον πόνο του να γιάνεις,

κι είναι γιορτή, κι είναι χαρά,
κι ο ουρανός γλυκογελά και λάμπει.

Όταν μοιράζεις την αγάπη σου,
σαν ψωμί σε φτωχό,
η γη γεμίζει με φως,
κι είσαι εσύ που το χαρίζεις.

Κωστής Παλαμάς, *Φιλανθρωπία*

1

Ομαδική εργασία

Διαβάστε το παραπάνω ποίημα και εντοπίστε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις. Έπειτα, αναγνωρίστε τον τύπο τους.

2

Ομαδική εργασία

Γράψτε ένα σύντομο κείμενο οδηγιών με θέμα τη φιλανθρωπία (100-120 λέξεις). Σκοπός σας είναι να δώσετε σαφείς και κατανοητές οδηγίες για το πώς μπορεί κάποιος να συμμετάσχει σε μια φιλανθρωπική δράση.

Λωξάντρα

Εκείνη τη μέρα, ο ήλιος είχε ανατείλει με ένα χρυσό φως που έκανε τα πάντα να λάμπουν. Η Λωξάντρα βγήκε στην αυλή και ένωσε τη ζεστασιά της πρωινής ακτινοβολίας να την αγκαλιάζει. Συνήθως, η αυλή ήταν γεμάτη φασαρία, γεμάτη από την πολυάσχολη ζωή των παιδιών και των περαστικών. Ωστόσο, αυτή η μέρα ήταν διαφορετική. Ο αέρας ήταν ήρεμος και όλα φαίνονταν να είναι σε αρμονία. Η Λωξάντρα καθόταν στον ήλιο, απολαμβάνοντας την ηρεμία που έφερνε η νέα μέρα.

Ενώ η πόλη γύρω της συνέχιζε να σφύζει από ζωή, η ίδια ήταν ριγμένη σε μια χαλήνη που δεν μπορούσε να αναγνωρίσει. Η επιθυμία της ήταν να διατηρήσει αυτή τη χαλήνη, να παραμείνει για λίγο μόνη με τις σκέψεις της και να αφήσει την καθημερινότητα πίσω της. Μέχρι να έρθει η ώρα του απογεύματος, είχε καταφέρει να βρει ξανά τη χαμένη της ισορροπία.

Η μέρα αυτή της φάνηκε σαν μια μικρή απόδραση από την πραγματικότητα. Όπως περνούσε ο χρόνος, συνειδητοποίησε πόσο σημαντικό ήταν να βρίσκεις αυτές τις στιγμές ηρεμίας, για να ανανεώνεις τον εαυτό σου και να προετοιμάζεσαι για τις προκλήσεις που έφερνε η ζωή.

Μαρία Ιορδανίδου, *Λωξάντρα*

1

Ομαδική εργασία

Διαβάσαμε ένα απόσπασμα από το βιβλίο της Μαρίας Ιορδανίνου «Λωξάντρα». Το απόσπασμα περιγράφει σκηνές και συναισθήματα με ζωντανό και παραστατικό τρόπο. Εντοπίστε τις παρατακτικές και υποτακτικές συνδέσεις ή ασύνδετα σχήματα και συμπληρώστε τον πίνακα.

Πρόταση	Τύπος σύνδεσης

1

Ομαδική εργασία

Το βιβλίο «Ο Γλάρος Ιωνάθαν» του Richard Bach είναι γεμάτο με όμορφα αποσπάσματα. Ακολουθεί ένα απόσπασμα που περιλαμβάνει τόσο παρατακτικές όσο και υποτακτικές συνδέσεις. Εντοπίστε τις και συμπληρώστε τον πίνακα.

Ο Γλάρος Ιωνάθαν Λίβινγκστον πέταξε ψηλά στον ουρανό, και ένιωσε την αίσθηση της ελευθερίας. Επειδή ήθελε να μάθει περισσότερα για την τέχνη του πετάγματος, καταπιάστηκε με τις νέες τεχνικές που του είχε δείξει ο δάσκαλός του. Όταν παρατηρούσε τις αλλαγές στον αέρα, ήξερε ότι έπρεπε να προσπαθήσει περισσότερο για να τελειοποιήσει τις κινήσεις του. Η επιτυχία του εξαρτιόταν από την ικανότητά του να εξερευνά νέα όρια, και η επιμονή του ήταν το κλειδί για την πρόοδό του.

Πρόταση	Τύπος σύνδεσης

6

ΨΗΦΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΗ
ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Θεωρία

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Άκλιτα ουσιαστικά: Δεν αλλάζουν κατάληξη, έχουν μόνο έναν τύπο.

Κυρίως είναι λέξεις ξένες: *ρεκόρ, κέικ, ταξί*, κ.ά.

Ελλειπτικά ουσιαστικά: Δεν έχουν όλες τις πτώσεις, όπως: *το σέλας, το δειλί, το σέβας*. Ελλειπτικά είναι και όσα συνηθίζονται σ' έναν μόνο αριθμό, όπως: *ο Υμηττός, το Πάσχα, τα Ιωάννινα*, κ.ά.

Διπλόκλιτα ουσιαστικά: Σχηματίζουν διπλό γένος στον πληθυντικό αριθμό, όπως: *ο βράχος-οι βράχοι και τα βράχια, ο καπνός-οι καπνοί και τα καπνά*, ο χρόνος-οι και τα χρόνια. Άλλα διπλόκλιτα έχουν γένος στον ενικό και άλλο στον πληθυντικό αριθμό: *ο πλούτος-τα πλούτη, η νιότη - τα νιάτα*, κ.ά.

1

Ατομική εργασία

Ποια από τα παρακάτω ουσιαστικά είναι άκλιτα και ποια ελλειπτικά;

δειλί, όφελος, πρωί, ζενίθ, ναδίρ, Σινά, τάραχος, σέβας, σέλας, πάτερ, ρεκόρ, βήτα, ωμέγα, δέλτα, τα ήπατα, συγκαλά

Άκλιτα

Ελλειπτικά

Άκλιτα	Ελλειπτικά

2

Ατομική εργασία

Να κλίνεις τα ιδιόκλιτα ουσιαστικά: ο γραφέας, ο κουρέας, ο συγγραφέας και ο εισαγγελέας.

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

3 Ατομική εργασία

Γράψε τους δύο τύπους του πληθυντικού αριθμού για καθένα από τα παρακάτω διπλόκλιτα ουσιαστικά: ο λαιμός, ο ναύλος, ο λόγος, ο ουρανός, ο φάκελος, ο χρόνος, ο βάτος, ο δεσμός, ο καπνός, ο βράχος, ο αδερφός.

ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΧΩΡΙΖΕΙ...

A. Το **κόμμα** είναι το πιο συχνό σημείο στίξης. Το σημειώνουμε, για να δείξουμε πολύ σύντομο σταμάτημα της φωνής. Κανόνες για τη χρήση του κόμματος με αντικειμενικό κύρος δεν είναι δυνατόν να διατυπωθούν, επειδή η χρήση του εξαρτάται κι από το προσωπικό ύφος του καθενός. Εντούτοις, μπορούμε να ξεχωρίσουμε μερικές βασικές περιπτώσεις χρήσης ή μη χρήσης του κόμματος.

Πριν προχωρήσουμε στα παραδείγματα, παρατηρούμε πώς χρησιμοποιείται το κόμμα σε πραγματικές προτάσεις. Διαβάζουμε τις προτάσεις και σκεφτόμαστε πού θα κάναμε μια μικρή παύση αν τις λέγαμε δυνατά και πώς αυτή η παύση επηρεάζει το νόημα.

B. Κόμμα βάζουμε:

- στο **ασύνδετο σχήμα**:

Παραγγείλαμε ψάρια, σαλάτα, ποτά. (**ασύνδετες λέξεις**)

Βγήκαμε από το ξενοδοχείο, πήραμε τον κατηφορικό δρόμο, σε λίγο φτάσαμε στην πλατεία. (**ασύνδετες προτάσεις**)

- στην **αντιθετική σύνδεση**:

Πονούσε πολύ, **μα** δεν παραπονιόταν καθόλου.

Ήθελε να δειπνήσουμε μαζί, **αλλά** του έτυχε κάτι απρόοπτο.

Γ. Με κόμμα χωρίζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις από τις κύριες. Πιο συγκεκριμένα οι εξής δευτερεύουσες:

Οι **αιτιολογικές**: Δεν πρέπει να ξεκινήσουμε, **επειδή ο καιρός** χαλάει.

Οι **υποθετικές**: **Αν μπορέσω**, θα έρθω αύριο.

Οι **χρονικές**: **Όταν φύσηξε**, διαλύθηκε το νέφος.

Οι **συμπερασματικές**: Είναι τόσο μελετηρός, **ώστε να αριστεύσει**.

Οι **εναντιωματικές**: Έφτασε στην ώρα του, **αν και ξεκίνησε αργά**.

Από τις **τελικές** όσες εισάγονται με το «για να» και το «χωρίς να»:

Μίλησε επιτόλαια, **χωρίς να γνωρίζει τι είχε προηγηθεί**.

Ήθελε να φύγει νωρίς, **για να μη νυχτώσει**.

Δ. Με κόμμα χωρίζεται η **κλητική** από την υπόλοιπη πρόταση:

Όταν η κλητική βρίσκεται στην αρχή: Κώστα, που ήσουν κρυμμένος;

Όταν η κλητική βρίσκεται στο τέλος: Πού ήσουν κρυμμένος, Κώστα;

Όταν η κλητική βρίσκεται στη μέση: Πού ήσουν, Κώστα, κρυμμένος;

Ε. Με κόμμα χωρίζουμε:

την **παράθεση**: Πάτησαν την ψηλότερη κορυφή της Γης, **το Έβερεστ**. (που είναι το Έβερεστ)
την **επεξήγηση** (λέξη ή πρόταση):

Οι κλέφτες τ' απαντήσανε, **οι Κολοκοτρωναίοι**. (η επεξήγηση λέξη)

Είχε αυτή την παράλογη απαίτηση, **να τον επαινούν όλοι**. (επεξήγηση πρόταση)

ΣΤ. Επίσης με κόμμα χωρίζουμε **λέξεις και φράσεις επεξηγηματικές** που μπορούμε να παραλείψουμε, χωρίς να αλλοιωθεί το νόημα του λόγου:

Μα κι εσύ, **καθώς ακούω**, τα ίδια έκανες.

Ήταν εξαιρετος άνθρωπος, **κατά τα λεγόμενα των φίλων του**.

Ζ. Με κόμμα χωρίζεται και η **πρόταση που διευκρινίζει** ποιος μιλάει: Χαρά Θεού, **μουρμούρισε η Λωξάντρα κοιτάζοντας το χιόνι**.

Η. Κόμμα βάζουμε μετά από **βεβαιωτικά και αρνητικά** μόρια, επιρρήματα ή επιρρηματικές εκφράσεις, όταν αυτά βρίσκονται στην αρχή του λόγου:

Όχι, δε θα υποχωρήσω.

Καλά λοιπόν, το υπόσχομαι.

Βεβαίως, μετά δύο μέρες θα συναντηθούμε και πάλι.

Θ. Τέλος με κόμμα χωρίζουμε ό,τι **θέλουμε να τονίσουμε με έμφαση**: Βρήκε τη λύση, **και πολύ εύκολα μάλιστα**.

1

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και διόρθωσε τα λάθη στη χρήση των κομμάτων.

Παράδειγμα: Βλέπαμε στο βάθος ελαιώνες, λόφους, τη θάλασσα.

Θαυμάσαμε τον Παρθενώνα τον ναό της θεάς Αθηνάς.

Του έκανε κακό χωρίς να το θέλει.

Επισημαίνω και τούτο ότι όλα άλλαξαν ριζικά.

Πρέπει να μας ανησυχεί και πολύ μάλιστα η έξαρση της βίας.

Ο καιρός ήταν ζεστός αν και βρισκόμασταν στο καταχείμωνο.

Ναι ήταν πρόπον να τον τιμήσουν για την προσφορά του.

Αν ήμουν στη θέση σου θα αντιδρούσα ηπιότερα.

Όχι δεν επιτρέπεται η παραπληροφόρηση.

Γιατί Γιάννη δεν ήρθες νωρίτερα;

Αυτό είναι απαράδεκτο παρατήρησε ειρωνικά εκείνος.

ΛΙΓΑ ΑΚΟΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΜΜΑ

A. Το ρήμα δε χωρίζεται με κόμμα από το υποκείμενό του ή το αντικείμενό του. Σύμφωνα με τον κανόνα αυτόν δε χωρίζονται με κόμμα και οι παρακάτω δευτερεύουσες προτάσεις, όταν αυτές είναι υποκείμενα ή αντικείμενα ρημάτων:

Οι **ειδικές προτάσεις**:

Ομολόγησε ότι είναι ένοχος. (αντικείμενο)

Είναι βέβαιο ότι θα επιτύχει. (υποκείμενο)

Οι **βουλητικές προτάσεις**:

Δε δέχεται να τον επισκεφθούν. (αντικείμενο)

Απαγορεύτηκε να μπαίνουν χωρίς διαβατήριο. (υποκείμενο)

Οι **ενδοιαστικές προτάσεις**:

Φοβούμαι μήπως τελικά επέλθει η ρήξη. (αντικείμενο)

Οι **πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις**:

Δεν ξέρω πώς να του μιλήσω. (αντικείμενο)

Είναι αμφίβολο αν θα μας επισκεφτεί. (υποκείμενο)

Σημείωση: Οι παραπάνω προτάσεις χωρίζονται με κόμμα, όταν είναι επεξηγήσεις.

Οι **αναφορικές προτάσεις**:

Όποιος γυρεύει τα πολλά χάνει και τα λίγα. (υποκείμενο)

Αρνιόταν να πάρει ό, τι του έδιναν. (αντικείμενο)

B. Δε χωρίζουμε επίσης με κόμμα λέξεις και προτάσεις που συνδέονται με τους **συμπλεκτικούς συνδέσμους** (και, ούτε, μήτε):

Ούτε έτρωγε **ούτε**μίλαγε **ούτε** κοιμόταν.

Και ξέρει **και** θέλει **και** μπορεί.

με τους **διαχωριστικούς συνδέσμους** (ή, είτε):

Η μείνε **και** δούλεψε **μαζί** μας **ή** φύγε **αμέσως**.

Είτε μείνει **είτε** φύγει, **εμείς** δε θα τον ξεχάσουμε ποτέ.

2 Ατομική εργασία

Διόρθωσε τα λάθη στη χρήση των κομμάτων.

Μηδέ σε γάμο ρίχνονται, μηδέ σε χαροκόπι.

Είτε βρέξει, είτε χιονίσει εμείς θα φύγουμε.

3 Ατομική εργασία

Σε ορισμένες από τις παρακάτω προτάσεις υπάρχουν λάθη στη χρήση των κομμάτων. Αρχικά, διόρθωσέ τα και στη συνέχεια υπογράμμισε τις δευτερεύουσες προτάσεις. Έπειτα, χαρακτήρισε τις δευτερεύουσες με «Α» αν λειτουργούν ως αντικείμενο ή με «Υ» αν λειτουργούν ως υποκείμενο.

Μας είπε ότι ήταν αναρμόδιος.	A
Θα προτιμηθεί όποιος δηλώσει πρώτος.
Αρνιόταν να μιλήσει.
Αναρωτιόταν πώς έφτασε ως εκεί!
Δεν ήταν βέβαιο αν θα επιτραπεί ο απόπλους.
Φοβόταν μήπως βρέξει και δε φύγουν.
Όποιος πεινάει καρβέλια ονειρεύεται.
Επιτρέπεται να μας επισκέπτονται καθημερινά.

4 Ομαδική εργασία

Διαβάστε το απόσπασμα και εντοπίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις που χρειάζονται κόμμα πριν από αυτές. Στη συνέχεια, συμπληρώστε τον πίνακα με τις προτάσεις που εντοπίσατε.

Λεωνής

Ο Λεωνής περπατούσε αργά κατά μήκος του δρόμου ενώ η σκέψη του ήταν γεμάτη με τα προβλήματα που αντιμετώπιζε. Οι συνθήκες της καθημερινότητας τον είχαν κουράσει και αισθανόταν ότι δεν είχε καμία διάθεση να συνεχίσει τη δουλειά του. Επειδή είχε καταλάβει πόσο σημαντικό είναι να βρει μια λύση στα προβλήματά του αποφάσισε να επισκεφτεί τον φίλο του τον οποίο δεν είχε δει εδώ και μήνες. Καθώς περνούσε δίπλα από τα παλιά κτήρια θυμήθηκε τις εποχές που ήταν νέος και γεμάτος όνειρα.

Όταν έφτασε στο σπίτι του φίλου του ένωσε μια ανακούφιση καθώς είδε την ζεστή υποδοχή που του επιφυλάχτηκε. Εφόσον ο φίλος του ήταν πάντα πρόθυμος να τον ακούσει του εξήγησε τα προβλήματα του με κάθε λεπτομέρεια. Αργά το βράδυ καθώς οι δυο τους συζητούσαν για τα παλιά και τα νέα ο Λεωνής συνειδητοποίησε ότι η στήριξη και η κατανόηση ήταν τα πιο σημαντικά πράγματα που μπορούσε να έχει στη ζωή του. Τελικά αποχαιρέτησε τον φίλο του με μια αίσθηση ελπίδας ελπίζοντας ότι τα πράγματα θα εξελιχθούν καλύτερα στο μέλλον.

Γιώργος Θεοτοκάς, Λεωνής

Πρόταση

8

Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις προτάσεις, βάζοντας τα ουσιαστικά της παρένθεσης παρένθεσης στον σωστό αριθμό και την κατάλληλη πτώση.

1. Στο σχολείο, οι δάσκαλοι εξηγούν τα (φωνήεν) της γλώσσας.
2. Ο Γιάννης ανέλαβε το (καθήκον) να οργανώσει την εκδρομή.
3. Ο τομέας της τεχνολογίας παρουσιάζει μεγάλο (ενδιαφέρον) για νέους ερευνητές.
4. Το νούμερο (μηδέν) είναι το πρώτο στον αριθμητικό άξονα.
5. Η προστασία του (μέλλον) της φύσης αφορά όλους τους ανθρώπους.
6. Οι άνθρωποι πρέπει να προστατεύουν τους (υγρότοπος) της περιοχής.
7. Οι (ποταμός) τροφοδοτούν τη φύση και στηρίζουν τη ζωή πολλών οργανισμών.
8. Η ρύπανση των (θάλασσα) απειλεί τη ζωή πολλών θαλάσσιων οργανισμών.
9. Οι αποφάσεις που παίρνουμε στο (παρόν) επηρεάζουν το περιβάλλον.
10. Πρέπει να προστατεύουμε το (έδαφος) από τη ρύπανση.
11. Η ισορροπία του (οικοσύστημα) είναι απαραίτητη για τη ζωή στη Γη.
12. Οι επιστήμονες που εργάζονται για την προστασία της φύσης πρέπει να έχουν (προσόν) που απαιτούνται.
13. Η καταστροφή των (δάσος) επηρεάζει σοβαρά το κλίμα.
14. Η πρωτοβουλία του είχε μεγάλο (ενδιαφέρον) για την κοινότητα.
15. Οι (κύκλος) της φύσης, όπως οι εποχές, επαναλαμβάνονται μέσα στον χρόνο.
16. Η μελέτη των (φαινόμενο) βοηθά τους επιστήμονες να κατανοήσουν τη φύση.
17. Οι άνθρωποι παρατηρούν τον (νόμος) της φύσης μέσα από τα φυσικά φαινόμενα.

Η Ιφιγένεια και ο Σωκράτης στο μαγικό δάσος

Μια φορά και έναν καιρό, σε ένα μαγικό δάσος που το φώτιζε ο ήλιος με την απαλή του λάμψη, ζούσαν η Ιφιγένεια και ο Σωκράτης, δύο φίλοι που αγαπούσαν τις περιπέτειες. Η Ιφιγένεια, μια έξυπνη κοπέλα με μεγάλη φαντασία, και ο Σωκράτης, ένας σοφός δάσκαλος, είχαν την ικανότητα να μιλούν με τα ζώα και να κατανοούν τις γλώσσες των δέντρων.

Μια μέρα, καθώς περπατούσαν μέσα στο δάσος, συνάντησαν ένα γιγαντιαίο δέντρο, που τους είπε ότι η γη κάτω από τις ρίζες του είχε γίνει αφόρητα ξηρή. Η Ιφιγένεια και ο Σωκράτης αποφάσισαν να αναλάβουν την αποστολή και να βρουν το μαγικό νερό, που είχε χαθεί από καιρό. Επειδή η αποστολή τους ήταν δύσκολη, έπρεπε να ακολουθήσουν μια σειρά από προκλήσεις και γρίφους.

Καθώς προχωρούσαν, συνάντησαν μια κρυστάλλινη λίμνη που έλαμπε κάτω από τον ήλιο. Το νερό της λίμνης ήταν εξαιρετικά καθαρό και πολύτιμο. Η Ιφιγένεια παρατήρησε ότι το νερό δε ρέει όπως συνήθως. «Πρέπει να βρούμε τον λόγο», είπε η Ιφιγένεια. Ο Σωκράτης, με την εμπειρία του, πρόσθεσε: «Χρειάζεται να κατανοήσουμε τι έχει αλλάξει στο σύμπαν γύρω μας.»

Αφού έλυσαν τον γρίφο, βρήκαν ότι η μαγική πηγή του νερού είχε μπλοκαριστεί από μια μαύρη πέτρα, η οποία είχε το όνομα Σκλήθρα. Ο Σωκράτης εξήγησε ότι η Σκλήθρα ήταν ένα αρχαίο τέρας που είχε κλέψει το νερό για να αποκτήσει περισσότερη ισχύ. Η Ιφιγένεια, με τη βοήθεια του Σωκράτη, κατάφερε να αφαιρέσει τη Σκλήθρα και το νερό της λίμνης ξανάρχισε να ρέει.

Με την αποστολή ολοκληρωμένη, το δέντρο άρχισε να ανθίζει και το δάσος ξαναβρήκε την ευημερία του. Η Ιφιγένεια και ο Σωκράτης επέστρεψαν στο σπίτι τους ικανοποιημένοι και γεμάτοι από τη χαρά της επιτυχίας. Η Ιφιγένεια σκεφτόταν πόσο σημαντική ήταν η συνεργασία και η σοφία, ενώ ο Σωκράτης αναγνώρισε τη σημασία της εμπιστοσύνης και της υπομονής.

1

Ομαδική εργασία

Διαβάστε το παραπάνω παραμύθι και καταγράψτε στον πίνακα τα ουσιαστικά που συναντάτε στην ιστορία.

Ο χειμώνανθος

Στον κήπο μας έχουμε ένα λουλούδι που ανθίζει τον χειμώνα. Γι' αυτό και το λένε χειμώνανθο.

Είναι παράξενο λουλούδι ο χειμώνανθος. Έχει σκληρά κλαδιά και γίνεται μεγάλος, σαν δέντρακι. Τα φύλλα του είναι γερά με ένα βαθύ πράσινο χρώμα· στο σχήμα μοιάζουν με τα φύλλα της μουσουλιάς. Το καλοκαίρι κρατά παχύ ίσκιο στα σπουργίτια και τότε ούτε που υποπτεύεσαι ότι πρόκειται για λουλούδι. Όταν τελειώνει το φθινόπωρο, μένει χωρίς φύλλα. Αν όμως προσέξεις τότε, θα δεις ότι στα γυμνά κλαδιά του αρχίζουν και φουσκώνουν κάτι μπουμπούκια· στην αρχή μικρά και στρογγυλά σαν το κερί, ύστερα γίνονται πιο μεγάλα. Τα άλλα φυλλοβόλα του κήπου μας περιμένουν το χειμώνα. Τα ματάκια των κλαδιών τους είναι γερά κλεισμένα. Είναι πολύ μακριά ακόμα η άνοιξη και το χιόνι φάνηκε κιόλας στα βουνά. Ο κήπος μας στέκεται σιωπηλός και φοβισμένος. Όμως σε μια γωνιά του είναι κιόλας ανοιχτά τα λουλούδια του χειμώνανθου. Κίτρινα ανθάκια, στο μέγεθος σαν εκείνο της μυγδαλιάς, με ένα πολύ απαλό άρωμα, έχουν στολίσει τα γυμνά κλαδιά του.

Δεκέμβρης μήνας! Το χιόνι σκέπασε τον κήπο μας. Σκέπασε και τον χειμώνανθο με τα λουλούδια του. Τότε πλησιάζεις με κάποια ανησυχία. Τι να έγιναν εκείνα τα άνθη του χειμώνανθου; Τινάζεις με προσοχή το χιόνι. Τα άνθη είναι εκεί. Μοσκοβολούν όπως πριν. Όχι δεν πάγωσαν. Δεν το φοβούνται το χιόνι. Σπάζεις ένα κλαδάκι. Το βάζεις στο ποτήρι και μοσκοβολά άνοιξη το χειμωνιάτικο δωμάτιο.

Είναι να θαυμάζεις μ' αυτό το λουλούδι. Ανθίζει απ' τον Δεκέμβρη έως τον Φλεβάρη. Γι' αυτό και το αγαπάω τόσο πολύ. Είναι το πιο θαρραλέο λουλούδι που φέρνει την άνοιξη μέσα στην καρδιά του χειμώνα.

I. P. Πανέρη, *Εκθέσεις*

1

Ατομική εργασία

Με έναυσμα το κείμενο, ανάπτυξε δύο από τα παρακάτω θέματα (60-80 λέξεις).

1ο θέμα: Το παράξενο λουλούδι του χειμώνανθου

2ο θέμα: Η σημασία του χειμώνα στη φύση

3ο θέμα: Οι επιδράσεις του χειμώνα στον άνθρωπο

Τα θαύματα της φύσης: Ανακαλύπτοντας την ομορφιά και την πολυπλοκότητα του φυσικού κόσμου.

3 Ατομική εργασία

Η τάξη της Μυρτώς πήγε εκδρομή σε ένα καταπράσινο δάσος. Ήταν μια ξεχωριστή μέρα, γιατί στόχος της εκδρομής δεν ήταν μόνο να απολαύσουν τη φύση, αλλά και να συμβάλουν στην προστασία της. Ήταν όλοι ενθουσιασμένοι, γεμάτοι όρεξη να βοηθήσουν και να συνεργαστούν. Μόλις έφτασαν...

Γράψε τη συνέχεια της ιστορίας. Τι συνέβη αφού η τάξη έφτασε στο δάσος; Πώς έζησαν οι μαθητές αυτή την εμπειρία και τι αποκόμισαν από τη συμμετοχή τους στη δράση; (100-120 λέξεις)

7

**ΝΕΡΟ, Ο ΠΙΟ ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ
ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΟΡΟΣ!**

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Θεωρία

ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ

Απρόσωπα λέγονται τα ρήματα που δεν έχουν κάποιο πρόσωπο να ενεργεί, δηλαδή δεν έχουν υποκείμενο ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα, αλλά ολόκληρη πρόταση.

Αυτά έχουν μόνο ένα πρόσωπο, το τρίτο ενικό, γι' αυτό λέγονται και **τριοπρόσωπα**: π.χ. **Πρέπει** να προσέχεις. **Φαίνεται** ότι θα καθυστερήσει το αεροπλάνο.

Τα πιο γνωστά απρόσωπα ρήματα είναι: πρέπει, πρόκειται, απαγορεύεται, επιτρέπεται, φαίνεται, ενδέχεται, συμβαίνει, συμφέρει, μπορεί, βρέχει, χιονίζει, ξημερώνει, νυκτώνει, βραδιάζει κ.λπ.

ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

• Την πιο μεγάλη ευγνωμοσύνη μου απ' όλα τα πρόσωπα που έχω γνωρίσει στη ζωή μου τη χρωστώ στη μητέρα μου. Κουράστηκε πολύ να με μεγαλώσει.

• **Μας** είπε ότι την πιο μεγάλη ευγνωμοσύνη του απ' όλα τα πρόσωπα που έχει γνωρίσει στη ζωή του τη χρωστά στη μητέρα του. Κουράστηκε πολύ να τον μεγαλώσει.

Όπως φαίνεται από τα δυο παραπάνω παραδείγματα, τα λόγια κάποιου προσώπου μπορούμε να τ' ακούσουμε είτε άμεσα, δηλαδή απευθείας από το ίδιο το πρόσωπο που μιλάει (όπως συμβαίνει στο πρώτο παράδειγμα) είτε έμμεσα, δηλαδή όπως μας τα μεταφέρει, μας τα διηγείται ένα άλλο πρόσωπο (όπως φαίνεται στο δεύτερο παράδειγμα).

Στο πρώτο παράδειγμα λέμε ότι ο λόγος είναι **ευθύς**, ενώ στο δεύτερο λέμε ότι ο λόγος είναι **πλάγιος**. Πλάγιος λόγος ακολουθεί, κυρίως, ύστερα από ρήματα που έχουν τη σημασία: λέω, ρωτώ, διατάζω, αισθάνομαι, γνωρίζω κ.λπ.

Ακολουθούν μερικά ακόμα παραδείγματα ευθύ και πλάγιου λόγου:

Ευθύς λόγος

Πώς πέρασες στην εκδρομή;

Πώς είσαι σήμερα, Γιώργο;

Γιατί δεν ακούτε ό,τι σας λέω;

Θα φύγω αύριο ταξίδι.

Αισθάνομαι μια αδιαθεσία.

Πλάγιος λόγος

Τον ρώτησε πώς πέρασε στην εκδρομή.

Ρώτησε τον Γιώργο πώς είναι σήμερα.

Ρώτησε γιατί δεν άκουγαν ό,τι τους έλεγε.

Είπε ότι αύριο θα φύγει ταξίδι.

Είπε ότι αισθάνεται μια αδιαθεσία.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Τα **επιρρήματα** είναι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν κυρίως τα ρήματα, πολλές φορές όμως προσδιορίζουν και επίθετα ή άλλα επιρρήματα, φανερώνοντας τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ά.
Παράδειγμα: πονάω **πολύ** (ποσό), θα έρθω **αύριο** (χρόνος), βγαίνω **έξω** (τόπος)

Χρονικά επιρρήματα είναι αυτά που φανερώνουν χρόνο, απαντούν στην ερώτηση **πότε** και προσδιορίζουν πότε έγινε αυτό που δηλώνει το ρήμα.

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα χρονικά επιρρήματα είναι:

μετά, ύστερα, έπειτα, κατόπιν, πριν, πρώτα, νωρίς, αργά, εγκαίρως, αμέσως, αύριο, χθες, απόψε, πέρυσι, φέτος κ.ά.

Παράδειγμα: Θα έρθω **εγκαίρως**, επέστρεψε **νωρίς**, πρέπει να συναντηθούμε **απόψε**

Σημείωση

Εκτός από τα χρονικά επιρρήματα, με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή προσδιορίζοντας τον χρόνο, χρησιμοποιούνται συχνά και κάποιες φράσεις με προθέσεις (με, σε, για, κατά, από, προς, ως κ.ά.) που μπαίνουν μπροστά από ουσιαστικά ή επιρρήματα, για να φανερώσουν μαζί τους χρόνο.

Παράδειγμα: Θα έρθω **από νωρίς** για να διαβάσουμε.

Δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας **για την ώρα**.

Τα μαγαζιά είναι ανοιχτά **ως το βράδυ**.

Προσοχή στις καταλήξεις των επιρρημάτων!

-ω: εδώ, γύρω, πάνω, κάτω

-ως: συνεχώς, διαρκώς, αμέσως, βεβαίως, ασφαλώς, πώς
εξαιρούνται: εντός, εκτός, φέτος, εμπρός

-ις: νωρίς, ολημερίς, ολονυχτίς, κοντολογίς **-ης:** εξής, καταγής, καταμεσής, επίσης, εξαρχής, επικεφαλής

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΣΑΝ ΧΡΟΝΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Πολλές φορές κάποια ουσιαστικά, συνήθως σε πτώση αιτιατική και πιο σπάνια σε γενική, χρησιμοποιούνται σαν επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρόνου και φανερώνουν, δηλαδή, πότε έγινε η ενέργεια που αναφέρεται στην πρόταση.

Παράδειγμα: Ο αγώνας θα γίνει **το απόγευμα**.

Το καλοκαίρι κάναμε διακοπές στη Σκιάθο.

Θα είμαι μαθητής γυμνασίου **του χρόνου**.

ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΔΗΛΩΝΟΥΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ

Όταν περιγράφουμε κάτι, είναι απαραίτητο μερικές φορές να προσδιορίσουμε τον τόπο, πού βρίσκεται δηλαδή αυτό που περιγράφουμε.

Για να προσδιορίσουμε τον τόπο χρησιμοποιούμε:

—> **Τοπικά επιρρήματα:** μέσα, έξω, πάνω, κάτω, μπροστά, πίσω, παντού, εκεί, εδώ, αριστερά, δεξιά, δίπλα, χαμηλά, ψηλά, ανάμεσα, γύρω, κάπου, βόρεια, νότια κ.λπ.

Παράδειγμα: Το αεροπλάνο πετά **ψηλά, ανάμεσα** στα σύννεφα.

—> **Φράσεις με προθέσεις:** από, για, σε, προς, κατά, μέχρι, ως, ίσαμε.

Παράδειγμα: Ήρθαν τουρίστες **από την Ιαπωνία**.

Το δάσος απλώνεται **από την πλαγιά** του βουνού **μέχρι το χωριό**.

—> **Επιρρηματικούς τοπικούς προσδιορισμούς:** από ένα δηλαδή τοπικό επίρρημα που συνοδεύεται από μία φράση με μια από τις προθέσεις **από** ή **σε**.

Παράδειγμα: Ο δρόμος περνάει **μπροστά από το σπίτι** μας.

Το σπίτι του παππού μου βρίσκεται **κοντά στη λίμνη**.

1

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και υπογράμμισε Σωστό αν η πρόταση είναι σωστή ή Λάθος αν η πρόταση είναι λανθασμένη.

1. Τα χρονικά επιρρήματα απαντούν στην ερώτηση «πότε;».	Σωστό / Λάθος
2. Η λέξη «εδώ» είναι χρονικό επίρρημα.	Σωστό / Λάθος
3. Η λέξη «νωρίς» είναι χρονικό επίρρημα και γράφεται με κατάληξη «-ις».	Σωστό / Λάθος
4. Τα επιρρήματα «μετά», «πριν», «αύριο» είναι παραδείγματα τοπικών επιρρημάτων.	Σωστό / Λάθος
5. Οι φράσεις «ως το βράδυ», «από νωρίς» φανερώνουν χρόνο, παρόλο που περιέχουν προθέσεις.	Σωστό / Λάθος
6. Τα ουσιαστικά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου.	Σωστό / Λάθος

2 Ατομική εργασία

Στις παρακάτω προτάσεις υπογράμμισε τους προσδιορισμούς του τόπου και εξήγησε στην παρένθεση με ποιον από τους τρεις τρόπους δηλώνεται ο τόπος.

- α) Τα παιδιά κάθονται δίπλα στο ρυάκι. (.....)
- β) Το ποτάμι περνά μέσα από το χωριό. (.....)
- γ) Οι γεωλόγοι ήρθαν από την πηγή. (.....)
- δ) Η στάθμη του νερού ανέβηκε ψηλά. (.....)
- ε) Υπάρχει μια μικρή λίμνη πίσω από το φράγμα. (.....)
- στ) Οι κάτοικοι συγκεντρώθηκαν στη δεξαμενή. (.....)
- ζ) Η βροχή έπεφτε παντού. (.....)
- η) Οι σωλήνες περνούν κάτω από τον δρόμο. (.....)
- θ) Το ποτάμι περνά μπροστά από το σχολείο. (.....)
- ι) Το συνεργείο εργάζεται εκεί. (.....)

3 Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τα κατάλληλα τοπικά επιρρήματα.

1. Το νερό κυλά από τα βράχια και σχηματίζει έναν καταρράκτη.
2. Οι υδρατμοί ανεβαίνουν καθώς το νερό βράζει.
3. Η λίμνη απλώνεται από τον λόφο και λάμπει στον ήλιο.
4. Οι κάτοικοι έσκαψαν ένα πηγάδι από την αποθήκη για να βρίσκουν νερό.
5. Οι σταγόνες της βροχής έπεφταν απαλά στα φύλλα των δέντρων.
6. Πυκνά σύννεφα άρχισαν να σχηματίζονται από το βουνό.
7. Μια ομάδα αλόγων στεκόταν από το ποτάμι και έπινε νερό.

4 Ατομική εργασία

Μετάτρεψε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο. Σε κάποιες προτάσεις δίνεται το υποκείμενο, ενώ σε άλλες χρειάζεται να το προσδιορίσεις εσύ.

- α. «Το νερό είναι το πιο πολύτιμο αγαθό στον πλανήτη», είπε ο δάσκαλος.
.....
- β. «Σκέφτομαι να γράψω μια εργασία για τη σημασία του νερού στη ζωή μας», είπε ο Νίκος.
.....
- γ. «Γιατί αφήσατε τη βρύση ανοιχτή και τρέχει νερό;»
.....
- δ. «Πόσο νερό χρειάζονται τα φυτά κάθε μέρα;»
.....
- ε. «Δεν πρέπει να σπαταλάμε το νερό χωρίς λόγο», είπε η Ελένη.
.....
- στ. «Θα πάω να γεμίσω το παγούρι μου από τη βρύση της αυλής», είπε ο Μανώλης.
.....
- ζ. «Το χωριό μας αντιμετωπίζει πρόβλημα λειψυδρίας τους καλοκαιρινούς μήνες», είπε ο δήμαρχος.
.....

5 Ατομική εργασία

Σημείωσε δίπλα από κάθε πρόταση αν το υπογραμμισμένο ρήμα είναι προσωπικό (Π) ή απρόσωπο (Α).

- α) Η Μαρία έμαθε για την ανακύκλωση του νερού στο σχολείο.
- β) Τα παιδιά σκέφτηκαν τρόπους για να μειώσουν τη σπατάλη νερού.
- γ) Μέσα από τη σωστή χρήση του νερού επιτυγχάνεται εξοικονόμηση.
- δ) Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το νερό άμεσα και έμμεσα.
- ε) Ενδέχεται να μάθουμε περισσότερα για το νερό διαβάζοντας ένα σχετικό κείμενο.
- στ) Κατά τη βροχόπτωση, το νερό πέφτει στο έδαφος και το ποτίζει.
- ζ) Το πρόβλημα της λειψυδρίας παρατηρείται σε πολλές περιοχές του κόσμου.
- η) Οι μαθητές ζωγράφισαν τον κύκλο του νερού στην τάξη.
- θ) Στην αυλή του σχολείου τοποθετήθηκε ένα βαρέλι για τη συλλογή βρόχινου νερού.

6

Ατομική εργασία

α

Μετάτρεψε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ, συμπληρώνοντας τα κενά.

1. Ο Στέλιος είπε ότι ξεχνά συχνά να πίνει νερό.

«..... συχνά να νερό», είπε ο Στέλιος.

2. Ο Ξεναγός είπε ότι το ποτάμι περνά μέσα από ένα καταπράσινο δάσος.

«Το ποτάμι μέσα από ένα », είπε ο Ξεναγός.

3. Η δασκάλα ρώτησε αν ξέρουμε πόσο μας βοηθά το νερό.

«..... πόσο μας το νερό;», ρώτησε η δασκάλα.

4. Ο παππούς είπε ότι πάντα πίνει νερό μόλις ξυπνάει.

«..... πίνω νερό μόλις », είπε ο παππούς.

5. Ο Γιάννης ρώτησε γιατί το νερό είναι καλό για το σώμα μας.

«Γιατί το νερό καλό για το ;», ρώτησε ο Γιάννης.

β

Στη συνέχεια, μετάτρεψε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ, γράφοντας ολόκληρη την πρόταση.

1. Η Άννα ρώτησε αν έχεις πάντα μαζί σου ένα παγούρι με νερό.

2. Ο δάσκαλος είπε ότι είναι καλό να πίνουμε νερό πριν και μετά τη γυμναστική.

3. Η Ελένη ρώτησε γιατί το νερό βοηθάει στη συγκέντρωση.

4. Ο Γιώργος είπε ότι νιώθει καλύτερα όταν πίνει πολύ νερό.

5. Ο γιατρός ρώτησε πόσα ποτήρια νερό πίνεις όταν έχει ζέστη.

Ορισμένοι τύποι του ρήματος έχουν Α' ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα σε **-ω/-ώ**. Αυτοί συνήθως δηλώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και αποτελούν την **ενεργητική φωνή** του ρήματος: π.χ. πλένω, χτενίζω.

Άλλοι τύποι του ρήματος έχουν Α' ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα σε **-μαι**. Αυτοί συνήθως δηλώνουν ότι το υποκείμενο δέχεται κάποια ενέργεια - παθαίνει κάτι και αποτελούν την **παθητική φωνή** του ρήματος: π.χ. πλένομαι, χτενίζομαι.

Μερικά ρήματα σχηματίζουν μόνο τύπους παθητικής φωνής. Τα ρήματα αυτά τα λέμε αποθετικά. π.χ. γίνομαι, αισθάνομαι, φοβάμαι, εύχομαι, θυμάμαι, σέβομαι, κοιμάμαι, συλλογίζομαι, μεταχειρίζομαι.

Τα ρήματα αυτά τα λέμε **αποθετικά** (π.χ. γίνομαι, αισθάνομαι, φοβάμαι, εύχομαι, θυμάμαι, σέβομαι, κοιμάμαι, συλλογίζομαι, μεταχειρίζομαι).

Μερικές φορές, όμως, τύποι σε **-ω** δείχνουν ότι το υποκείμενο δεν ενεργεί αλλά παθαίνει: π.χ. Ο Βρασίδας έχασε το καπέλο του.

Παρά τη σημασία τους, οι τύποι αυτοί ανήκουν στην ενεργητική φωνή, διότι λήγουν σε **-ω**.

Άλλες φορές, τύποι σε **-μαι** δείχνουν ότι το υποκείμενο δεν παθαίνει κάτι, αλλά είτε ενεργεί είτε βρίσκεται σε μια κατάσταση: π.χ. Η μητέρα μου εργάζεται σε μια εισαγωγική εταιρεία. π.χ. Ο πατέρας μου κοιμάται.

Παρά τη σημασία τους, οι τύποι αυτοί ανήκουν στην **παθητική φωνή**, διότι λήγουν σε **-μαι**.

7

Ομαδική εργασία

Ταξινομήστε τα παρακάτω ρήματα στον πίνακα, ανάλογα με το αν είναι σε ενεργητική ή παθητική φωνή. Στη συνέχεια, υπογραμμίστε όσα ρήματα είναι αποθετικά.

Ρήματα: πλένω, πλένομαι, φοβάμαι, γράφω, χτενίζομαι, παίζω, εργάζομαι, τρέχω, σέβομαι, αισθάνομαι

Ενεργητική φωνή	Παθητική φωνή

9 Ομαδική εργασία

Διαβάστε τα παρακάτω ρήματα. Για κάθε ρήμα, αναγνωρίστε αν είναι σε ενεργητική ή παθητική φωνή. Στη συνέχεια, μετατρέψτε το ρήμα στην άλλη φωνή, διατηρώντας το ίδιο πρόσωπο (Α' ενικό) και τον ίδιο χρόνο (ενεστώτας).

Ρήμα	Φωνή	Μετατροπή σε άλλη φωνή
σηκώνομαι		
κλείνω		
χτενίζομαι		
σκεπάζω		
ακούγομαι		
στρώνομαι		

10 Ομαδική εργασία

Διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση που είναι γραμμένη σε πλάγιο λόγο. Για κάθε μία, επιλέξτε έναν από τους παρακάτω τρόπους για να τη μετατρέψετε σε ευθύ λόγο.

Προτάσεις:

- α. Η πελάτισσα είπε πως θέλει πίσω τα χρήματά της.
- β. Ο δάσκαλος ρώτησε ποιος έφερε φρούτο για κολατσιό.
- γ. Ο Σταύρος ρώτησε τον παππού αν χρειάζεται βοήθεια.
- δ. Ο βιβλιοθηκάριος τους είπε να μιλάνε χαμηλόφωνα.
- ε. Η Θάλεια ζήτησε από τους περαστικούς αν μπορούν να τη βοηθήσουν.
- στ. Η Νικολέτα αναρωτιέται μήπως έχει πάρει λάθος αποφάσεις.
- ζ. Ο ελεγκτής ζήτησε από τον επιβάτη να του δείξει το εισιτήριό του.

Τρόποι:

- 1) Γράψτε την πρόταση σε ευθύ λόγο.
- 2) Υποδυθείτε τα πρόσωπα και πείτε τι θα έλεγαν.
- 3) Ζωγραφίστε τη σκηνή στο πρόχειρό σας.

11

Ατομική εργασία

α

Η Νερούλα παρακολουθεί από ψηλά και βλέπει τις αλλαγές. Συνεχίστε την ιστορία γράφοντας 3-4 προτάσεις οι οποίες θα περιλαμβάνουν προσωπικά και απρόσωπα ρήματα.

Η Νερούλα και το ταξίδι της ζωής

Στην άκρη μιας μικρής πόλης, ζούσε μια σταγόνα νερού που λεγόταν Νερούλα. Κάθε πρωί κυλούσε από το βουνό, αφού πρώτα είχε ταξιδέψει μέσα στα σύννεφα που την συνόδευαν κάθε φορά σαν καλοί φίλοι. Στη διαδρομή της, συναντούσε τους ανθρώπους, το χώμα, τα δέντρα καθώς και τα ζώα τα οποία έτρεχαν να τη συναντήσουν με χαρά. Ήταν περήφανη γιατί ήξερε πως κάθε φορά που κυλούσε έδινε ζωή γύρω της.

Όμως, μια μέρα, τα σύννεφα κουράστηκαν να τρέχουν και ξάπλωσαν στον ουρανό. Η Νερούλα δεν ήρθε, και το χώμα άρχισε να διψάει. Τα δέντρα κοίταζαν προς τα πάνω σιωπηλά και τα λουλούδια είχαν αρχίσει να μαραίνονται. Έλειπε κάτι μικρό, μα τόσο σημαντικό!

Μικροί και μεγάλοι κατάλαβαν πως αν ήθελαν να δουν τη βροχή ξανά, έπρεπε να αλλάξουν συνήθειες. Πάνω απ' όλους όμως, ήταν τα παιδιά που έδρασαν πρώτα. Στο σχολείο, ετοίμασαν αφίσες με μηνύματα για την προστασία του νερού και τις κόλλησαν παντού. Οργάνωσαν μια μικρή γιορτή, όπου κάθε τάξη παρουσίασε τρόπους προστασίας του νερού με τραγούδια, θεατρικά και ζωγραφιές. Στο σπίτι, μίλησαν με τους γονείς τους και κόλλησαν δίπλα στις βρύσες χαριτωμένες υπενθυμίσεις: «Μην ξεχνάς να με κλείνεις!» Η Νερούλα, ψηλά στον ουρανό, παρακολουθούσε συγκινημένη. Κοίταξε τη γη και δάκρυσε, γιατί ήξερε πως τώρα τη φρόντιζαν όπως της άξιζε.

Θυμήσου ότι:

Απρόσωπα λέγονται τα ρήματα που δεν έχουν πρόσωπο να ενεργεί και χρησιμοποιούνται μόνο στο Γ' ενικό πρόσωπο.

Παραδείγματα: πρέπει, επιτρέπεται, φαίνεται, βρέχει, ξημερώνει.

β Στη συνέχεια, γράψτε τρεις μικρούς διαλόγους σε ευθύ λόγο, που θα μπορούσε να έχει η Νερούλα με τους ανθρώπους, τα δέντρα και τα ζώα.

Παράδειγμα διαλόγου Νερούλας και χώματος:

- Γιατί είσαι τόσο ήσυχο σήμερα, χώμα;
- Γιατί τίποτα δεν μπορεί να ανθίσει αν λείπεις.
- Μην ανησυχείς. Νομίζω πως οι άνθρωποι άρχισαν να με προσέχουν ξανά.
- Μακάρι! Γιατί όταν έρχεσαι, γεμίζω ζωή και όλα ανθίζουν.

1. Διάλογος Νερούλας - άνθρωποι

.....

.....

.....

.....

2. Διάλογος Νερούλας - δέντρα

.....

.....

.....

.....

3. Διάλογος Νερούλας - ζώα

.....

.....

.....

.....

12 Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις προτάσεις με τον σωστό βαθμό του επιθέτου στην κάθε παρένθεση.

α Πρόσεξε, διότι πρόκειται για ανώμαλα παραθετικά.

1. Ο Γιάννης είναι ο μαθητής στην ανάγνωση. (καλός)
2. Χτες φάγαμε φαγητό απ' ότι σήμερα. (λίγος)
3. Στο σακιδίο μου έχω βιβλία από χθες. (πολύς)
4. Αυτή η τσάντα είναι από τη δική μου. (μεγάλος)
5. Στο παιχνίδι, ο Μάκης φάνηκε ο από όλους. (κακός)
6. Με βοήθεια τα κατάφερε. (λίγος)

β Γράψε 3 προτάσεις χρησιμοποιώντας έναν συγκριτικό και δύο υπερθετικούς τύπους από τα παραπάνω επίθετα.

13 Ατομική εργασία

Διάβασε προσεκτικά κάθε πρόταση και συμπλήρωσε το κενό με τη σωστή μορφή της λέξης και του άρθρου της (πτώση, γένος, αριθμός) που σου δίνεται στην παρένθεση.

- α) Οι επιστήμονες μελετούν τις κινήσεις (υγρό) στο νερό.
- β) Η ρύπανση απειλεί τη ζωή (υδάτινο) οικοσυστημάτων.
- γ) Ο δάσκαλος μας είπε να προσέχουμε (νερό) που έπεσαν στο πάτωμα.
- δ) Οι ειδικοί μελετούν προσεκτικά (φυσικός) πόρους της περιοχής.
- ε) Όταν βρέχει πολύ, (ποτάμι) ξεχειλίζουν και πλημμυρίζουν τα χωράφια.
- στ) Τα σκουπίδια καταστρέφουν (ζωντανός) οργανισμούς που ζουν στις λίμνες και στα ποτάμια.
- ζ) Το φίλτρο καθαρισμού συγκράτησε όλα (σωματίδιο) από το νερό.
- η) (λίμνη) αποτέλεσαν πηγή νερού και τροφής για πολλούς αρχαίους οικισμούς.
- θ) Η σημασία (πηγή) για τη ζωή των ανθρώπων είναι διαχρονική.

14

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και υπογράμμισε τις λέξεις ή φράσεις που λειτουργούν ως χρονικά επιρρήματα.

α

1. Θα φύγουμε αύριο για το χωριό.
2. Ο αγώνας άρχισε νωρίς το πρωί.
3. Θέλω να με ειδοποιήσεις αμέσως μόλις φτάσεις.
4. Ο παππούς ήρθε να μας δει πέρυσι τα Χριστούγεννα.
5. Ο Γιάννης έφτασε εγκαίρως στο σχολείο.
6. Τα μαγαζιά είναι ανοιχτά ως το βράδυ.
7. Το απόγευμα θα πάμε βόλτα στο πάρκο.

β

Διάλεξε 3 από τις παραπάνω λέξεις ή φράσεις που λειτουργούν ως χρονικά επιρρήματα και γράψε από μία πρόταση για την καθεμιά.

15

Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις παρακάτω προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις ή φράσεις που δείχνουν τον τόπο. Λέξεις/Φράσεις: στη βεράντα, μέσα στο σπίτι, μπροστά, πίσω από την κουρτίνα, ψηλά, ανάμεσα στα βράχια, από το σχολείο, δίπλα στο δέντρο.

1. Το παιδί κάθισε για να δει καλύτερα.
2. Ο αετός πετούσε στον ουρανό.
3. Τα παιδιά έπαιζαν με τα παιχνίδια τους.
4. Ο σκύλος έτρεξε για να με προλάβει.
5. Βρήκαμε έναν μικρό καταρράκτη
6. Η γλάστρα βρίσκεται και ποτίζεται κάθε μέρα.
7. Η καρέκλα ήταν κρυμμένη
8. Η γάτα έτρεξε

16

Ατομική εργασία

α

Διάβασε την πρόταση σε πλάγιο λόγο. Διάλεξε ποια ήταν η πιθανή αρχική πρόταση που ειπώθηκε σε ευθύ λόγο.

1. Η μαμά είπε ότι χρησιμοποιεί το πλυντήριο μόνο όταν είναι γεμάτο.

→ Τι είπε η μαμά;

- α) «Χρησιμοποίησα το πλυντήριο μόνο όταν είναι γεμάτο.»
- β) «Χρησιμοποιώ το πλυντήριο μόνο όταν είναι γεμάτο.»
- γ) «Θα χρησιμοποιούσα το πλυντήριο μόνο όταν είναι γεμάτο.»

2. Ο Γιάννης είπε ότι συνήθως πλένει το αυτοκίνητο με λίγο νερό.

→ Τι είπε ο Γιάννης;

- α) «Έπλυνα το αυτοκίνητο με λίγο νερό.»
- β) «Συνήθως έπλενα το αυτοκίνητο με λίγο νερό.»
- γ) «Συνήθως πλένω το αυτοκίνητο με λίγο νερό.»

3. Ο Δήμος ανακοίνωσε ότι θα μειώσει την κατανάλωση νερού το καλοκαίρι.

→ Τι ανακοίνωσε ο Δήμος;

- α) «Θα μειώσουμε την κατανάλωση νερού το καλοκαίρι.»
- β) «Θα έχουμε μειώσει την κατανάλωση νερού το καλοκαίρι.»
- γ) «Μειώσαμε την κατανάλωση νερού το καλοκαίρι.»

4. Η θεία Ελένη μου είπε ότι είχαν καθαρίσει τη στέρνα την άνοιξη.

→ Τι είπε η θεία Ελένη;

- Α) «Είχαμε καθαρίσει τη στέρνα την άνοιξη.»
- Β) «Έχουμε καθαρίσει τη στέρνα την άνοιξη.»
- Γ) «Καθαρίζουμε τη στέρνα την άνοιξη.»

β

Στη συνέχεια, διάβασε τους παρακάτω διαλόγους και απόδωσε με δικά σου λόγια τι ειπώθηκε, χρησιμοποιώντας πλάγιο λόγο.

-Ξέχασες πάλι να κλείσεις τη βρύση!

-Συγγνώμη, δεν το κατάλαβα.

.....

-Το μπουκάλι σου είναι άδειο!

-Ναι, ξέχασα να το γεμίσω από το σπíti.

.....

-Πλύνε καλά τα φρούτα πριν τα φας.

-Εντάξει, μαμά!

Λογική ή συναίσθημα; Η δύναμη της απόφασης

Στην καθημερινή ζωή, πολλές φορές καλούμαστε να επιλέξουμε μεταξύ της λογικής και του συναίσθηματος. Ορισμένοι άνθρωποι επιλέγουν να βασίζονται στις αποφάσεις τους αποκλειστικά στη λογική, ενώ άλλοι ακολουθούν τις συναισθηματικές τους ενδείξεις. Όμως, η ερώτηση παραμένει: Ποιο από τα δύο είναι πιο σημαντικό;

Η λογική παρέχει μια αντικειμενική προσέγγιση στην επίλυση προβλημάτων. Οι αποφάσεις που βασίζονται στη λογική συνήθως εξετάζουν τα δεδομένα με μια συστηματική μέθοδο, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε πιο συνεπή και ακριβή αποτελέσματα. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να εξετάσει το ενδεχόμενο να συμμετάσχει στον καθαρισμό μιας ακτής, αλλά υπολογίζοντας τον χρόνο που θα χρειαστεί, τα έξοδα μετακίνησης καθώς και την ενέργεια που θα αφιερώσει, να αποφασίσει τελικά πως δεν αξίζει τον κόπο.

Αντίθετα, το συναίσθημα μπορεί να προσφέρει μια υποκειμενική διάσταση στην απόφαση. Οι συναισθηματικές αντιδράσεις συχνά επηρεάζουν τις επιλογές μας με τρόπους που δεν είναι πάντα λογικοί. Για παράδειγμα, κάποιος, παραμερίζοντας το κόστος και την προσωπική του κούραση, μπορεί να πηγαίνει κάθε χρόνο να καθαρίζει την ίδια ακτή, διότι εκεί βρίσκεται το πατρικό του σπίτι και νιώθει πως η φροντίδα του τόπου αυτού είναι ένας τρόπος να τιμήσει τις αναμνήσεις του.

Ο συνδυασμός της λογικής και του συναίσθηματος μπορεί να αποτελέσει μια σταθερή βάση για τις αποφάσεις μας. Όταν η λογική συμπληρώνεται από το συναίσθημα, οι επιλογές μας γίνονται πιο ισορροπημένες και πιο ουσιαστικές, καθώς ο νους και η καρδιά συνεργάζονται.

17

Ατομική εργασία

Διαβάστε προσεκτικά το παραπάνω κείμενο. Αρχικά, γράψτε έναν πλαγιότιτλο για κάθε παράγραφο, καταγράφοντας τις λέξεις ή φράσεις που θεωρείτε σημαντικές για την κατανόηση της.

Παράγραφος	Πλαγιότιτλος	Σημαντικές λέξεις/φράσεις

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ν

A. Σε μερικές λέξεις άλλοτε φυλάγεται και άλλοτε χάνεται το τελικό ν. Οι λέξεις αυτές είναι:

τα άρθρα **την**,

η προσωπική αντωνυμία **αυτήν, την**,

τα άκλιτα **δεν, μην**.

B. Φυλάγουν το τελικό -ν, **τα θηλυκά**, όταν η επόμενη λέξη αρχίζει:

- από φωνήεν: την άγια, την είδα, δεν έρχομαι κ.λπ.

- από τα σύμφωνα κ, π, τ και τα δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ: την κοπέλα, δεν ντρέπομαι, μην μπαίνεις κ.λπ.,

- από τα διπλά ξ, ψ: τον ξένο, δεν ξέρω, την ψήφισα κ.λπ.

Φυλάγουν το τελικό -ν, **τα αρσενικά** στην αιτιατική: τον, έναν

Γ. Χάνουν το τελικό -ν τα θηλυκά, όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από ένα από τα υπόλοιπα σύμφωνα:

β, δ, γ, φ, θ, χ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ.

Π.χ. τη δασκάλα, τη θυμήθηκα, δε θέλω.

Δ. Το τελικό ν φυλάγεται πάντα:

- στο άρθρο **των**: των δώρων, των γραμμάτων κ.λπ.

- στο άρθρο **τον**: τον δάσκαλο, τον χρόνο κ.λπ.

- στην προσωπική αντωνυμία **αυτόν, τον** (όχι όμως στο θηλυκό γένος αυτήν, την): τον δάνεισα (ενώ τη δάνεισα), αυτόν φώναξα (ενώ αυτή φώναξα) κ.λπ.

- στο τροπικό επίρρημα **σαν**: σαν γιατρός, σαν θάλασσα κ.λπ.

Σημείωση: Πέρα από κανόνες σχεδόν πάντα αλάθητος οδηγός είναι το αυτί. Αν ακούγεται το ν το γράφουμε, αν δεν ακούγεται δεν το γράφουμε.

Ε. Επιπλέον παραδείγματα με το τελικό ν:

την **γκαλερί**, την **γκοφρέτα**, μην **γκρινιάζεις**

δεν **τσακωνόμαστε**, την **τσιμπίδα**, μην **τσιρίζεις**, την **τσάκωσα**

την **μπουγάδα**, δεν **μπερδεύομαι**, τον **μπερντέ**

την **ντουλάπα**, μην **ντρέπεσαι**, δεν **ντύνομαι**

τον **τζέντλεμαν**, τον **τζιτζικα**, την **τζαμαρία**

τον **ψεκασμό**, την **ψαλίδισε** την ουρά, μην **ψελλίζεις**, την **ψείρα**

σαν βούτυρο, **σαν** φωτιά, **σαν** ζουμί

1

Ομαδικη εργασία

Χρησιμοποιήστε τις παρακάτω λέξεις και φτιάξτε 5 προτάσεις που να σχετίζονται με το νερό και την προστασία του περιβάλλοντος.

Λέξεις: εξάτμιση, βροχόπτωση, ξηρασία, υγεία, ανανεώσιμοι πόροι, οικολογία

2

Ομαδικη εργασία

Διαβάστε τις προτάσεις. Σε κάθε κενό δίνονται δύο τύποι λέξεων, ο ένας με το τελικό -ν και ο άλλος χωρίς. Κυκλώστε και γράψτε τη σωστή λέξη στο κενό.

1. Είδα (ένα/έναν) ξένο να περιμένει στην είσοδο.
2. Ήπια (ένα/έναν) ποτήρι κρύο νερό μετά το παιχνίδι.
3. Έρχομαι από (τη/την) αγορά της γειτονιάς.
4. Δε θέλω να χάσω ούτε (ένα/έναν) λεπτό από την παρουσίαση.
5. (Μη/Μην) ακούς τι λένε οι άλλοι.
6. (Δε/Δεν) μου είπες ότι πήγες χθες στο πάρκο.
7. Αυτή (την/τη) συμβουλή να (μην/μη)
(την / τη) ξεχάσεις ποτέ.
8. (Μη/Μην) πατάτε (τη/την) χλόη που μόλις ποτίστηκε.
9. Έλυσαν (ένα/έναν) δύσκολο γρίφο στο τέλος του μαθήματος.

2

Ομαδικη εργασία**Διαβάστε την αρχή της ιστορίας και συνεχίστε τη με δικά σας λόγια.**

Μια ανοιξιιάτικη μέρα, η τάξη του Ορφέα πήγε μια εκδρομή στη φύση, δίπλα σε μια ήσυχη λίμνη. Εκεί έμαθαν από έναν ειδικό πώς κυκλοφορεί το νερό στον πλανήτη, γιατί το χρειαζόμαστε και γιατί δεν πρέπει να το σπαταλάμε ή να το ρυπαίνουμε. Την ώρα που περπατούσαν κοντά στη λίμνη, βρήκαν στην άκρη της μια σακούλα με σκουπίδια...

4

Ατομική εργασία**Μια απλή αφίσα, μια μεγάλη σκέψη!**

Μια μέρα, είδες στον τοίχο του σχολείου σου μια αφίσα για το νερό. Σταμάτησες για λίγο και διάβασες το μήνυμα. Σου φάνηκε σημαντικό και σε έκανε να σκεφτείς. Τι έγραφε η αφίσα; Τι σκέφτηκες εκείνη τη στιγμή; Τι ένιωσες και τι αποφάσεις να κάνεις; (200-250 λέξεις)

Λογοτεχνικά κείμενα

Το θαλασσινό τριφύλλι

Μια φορά στα χίλια χρόνια
του πελάγου τα τελώνια
Μες στα σκοτεινά τα φύκια
μες στα πράσινα χαλίκια
Το φυτεύουνε και βγαίνει
πριν ο ήλιος ανατείλλει
Το μαγεύουνε και βγαίνει
το θαλασσινό τριφύλλι
Κι όποιος το βρει δεν πεθαίνει
Κι όποιος το βρει δεν πεθαίνει
Μια φορά στα χίλια χρόνια
κελαηδούν αλλιώς τ' αηδόνια
Δεν γελάνε μήτε κλαίνε

μόνο λένε μόνο λένε:
- Μια φορά στα χίλια χρόνια
γίνεται η αγάπη αιώνια
Να 'χεις τύχη να 'χεις τύχη
κι η χροιά να σου πετύχει
Κι από τ' ουρανού τα μέρη
την αγάπη να σου φέρει
Το θαλασσινό τριφύλλι
ποιος θα βρει να μου το στείλει
Ποιος θα βρει να μου το στείλει
το θαλασσινό τριφύλλι

**Οδυσσέας Ελύτης, Το θαλασσινό
τριφύλλι, από το Τα Ρω του Έρωτα**

Του μικρού Βοριά

Του μικρού Βοριά παράγγειλα
να 'ναι καλό παιδάκι
Μη μου χτυπάει πορτόφυλλα
και στο παραθυράκι
Γιατί στο σπίτι που αγρυπνώ
η αγάπη μου πεθαίνει
Και μες στα δάκρυα την κοιτώ
που μόλις ανασαίνει
Με πιάνει το παράπονο
γιατί στον κόσμο αυτόνα
Τα καλοκαίρια τα 'χασα
κι έφτασα στο χειμώνα

Σαν το καράβι που άνοιξε
τ' άρμενα κι αλαργεύει
Θωρώ να χάνονται οι στεριές
κι ο κόσμος λιγοστεύει

Γεια σας περβόλια γεια σας ρεματιές
γεια σας φιλιά και γεια σας αγκαλιές
Γεια σας οι κάβοι κι οι ξανθοί γιαλοί
γεια σας οι όρκοι οι παντοτινοί

**Οδυσσέας Ελύτης, Του μικρού Βοριά,
από το Τα Ρω του Έρωτα**

Το παράπονο

Εδώ στου δρόμου τα μισά
έφτασε η ώρα να το πω
Άλλα είν' εκείνα που αγαπώ
γι' αλλού γι' αλλού ξεκίνησα

Στ' αληθινά στα ψεύτικα
το λέω και τ' ομολογώ
Σαν να 'μουν άλλος κι όχι εγώ
μες στη ζωή πορεύτηκα

Όσο κι αν κανείς προσέχει
όσο κι αν τα κυνηγά
Πάντα πάντα θα' ναι αργά
δεύτερη ζωή δεν έχει

Οδυσσέας Ελύτης, *Το παράπονο*,
από το *Τα Ρω του Έρωτα*

Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου

Με κινηματογραφική πλοκή, γρήγορη δράση και αδρούς χαρακτήρες η Πηνελόπη Δέλτα γράφει ένα συναρπαστικό βιβλίο για όλες τις ηλικίες που δε χαρακτηρίστηκε τυχαία κλασικό. Η ατμοσφαιρική αναπαράσταση των μεσοβυζαντινών χρόνων, της πιο ένδοξης εποχής του Βυζαντίου, κερδίζει τον αναγνώστη καλώντας τον σε ένα ταξίδι μέσα στον χρόνο. Η βαθιά γνώση της εποχής εκ μέρους της συγγραφέως, που αλληλογραφούσε τακτικά με τον Γάλλο βυζαντινολόγο Γκουστάβ Σλουμπερζέ γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, γίνεται το όχημα μέσω του οποίου ταξιδεύει ο αναγνώστης με τη φαντασία του σε μία άκρως ηρωική εποχή. Τα όποια στοιχεία εθνικής προπαγάνδας θα πρέπει να ιδωθούν στα πλαίσια της εποχής που έζησε η συγγραφέας (Μεγάλη Ιδέα). Πρόκειται απλά για μία συναρπαστική χάρτινη κινηματογραφική ταινία!

Απόσπασμα από το βιβλίο:

«Ο Κωνσταντίνος γύρισε σαν αστραπή. Η φωνή αυτή τον έτσουξε σαν καμτσικιά.

- Ιβάτζη! ούρλιασε.

Τρελά ρίχθηκε πίσω, αψηφώντας τις λόγχες και τα σπαθιά, από παντού γυρισμένα πάνω του, και ανασηκωμένος στη σέλα όρμησε στον Ιβάτζη. Τα μάτια του πετούσαν φωτιές, το πρόσωπο του ήταν αλλαγμένο από το μίσος που αναστάτωνε την ψυχή του.

- Κακούργε! Σε ξαναβρίσκω στο τέλος! φώναξε σηκώνοντας το σπαθί του.

Μα ο Ιβάτζης ρίχθηκε κάτω από το άλογο, ξεφεύγοντας έτσι τη φοβερή σπαθιά που του κατέβαζε ο Κωνσταντίνος, και συνάμα με το δικό του όπλο άνοιξε το πλευρό του αλόγου του εχθρού του. Το ζώο γκρεμίστηκε να βούλιαζε στη γη, σέρνοντας μαζί τον Κωνσταντίνο. Και σαν κοράκια έπεσαν απάνω του οι Βούλγαροι.

- Ζωντανό! Ζωντανό τον θέλω! στρίγγλισε ο Ιβάτζης. Άλλο θάνατο του φυλάγω! Δέσετε του τα χέρια... και τους αγκωνές... και τα πόδια!... Δέσετε τον στο δέντρο! Γρήγορα, το δήμιο! Φέρετε το δήμιο!

Σε μια στιγμή τον είχαν αρπάξει, τον έσυραν δεμένο χεροπόδαρα, κι εμπρός στα μάτια όλων των Αυτοκρατορικών τον έδεσαν σ' έναν κορμό. Μάταια γύρευαν τα παλικάρια του και ο βουβός δούλος να φθάσουν κοντά του. Κόσκινα τα κορμιά τους έπεσαν γύρω. Απελπισμένα ρίχθηκαν πάλι οι Έλληνες στους Βουλγάρους, να σπάσουν τη γραμμή, ν' αρπάξουν, να σώσουν τον Γίνο τους. Μα άλλοι και άλλοι κατάφθαναν, τους πλημμύριζαν, τους πλάκωναν, τους έσπρωχναν ολοένα παραπίσω, κατά την ολέθρια ρεματιά. Δεμένος στο δέντρο, κουρελιασμένος, σκεπασμένος αίματα, ο Κωνσταντίνος αλύγιστος και αδάμαστος εξακολουθούσε να βρίζει και να προκαλεί τον Ιβάτζη.

- Φονιά! Άπιστε, του φώναζε. Πολέμησε με, άνανδρε! Λύσε μου τα χέρια κι έλα σαν άντρας να μετρηθείς μαζί μου, αν τολμάς!

- Το δήμιο! απαντούσε αφρίζοντας ο Ιβάτζης. Το δήμιο, γρήγορα.

Και σαν τον είδε να έρχεται με τα σύνεργα του:

- Βάλε τα σίδηρα στη φωτιά! φώναξε. Τα μάτια πρώτα θα του βγάλεις! Κατάσκοπος είσαι, ε; Τρέχα τώρα να πεις του βασιλιά σου τι βλέπεις...

Φωνές απ' τον αντικρινό λόφο τον διέκοψαν ξαφνικά:

- Φύγετε! Φύγετε! Ο Αυτοκράτορας !...

Και συνάμα από πίσω από το λόφο, ένα μικρό σώμα Βυζαντινών πρόβαλε, και αμέσως πίσω του άλλοι και άλλοι ακολουθούσαν. Μεμιάς άλλαξε η όψη της μάχης. Η αταξία που ακολούθησε τότε δεν περιγράφεται. Από παντού η ίδια φωνή υψώθηκε, σπέρνοντας τον πανικό σε όλες τις γραμμές των Βουλγάρων:

- Φύγετε! Φύγετε!

Παρατώντας τον Διογένη και τους άντρες του, από κει που νόμιζαν βέβαιη τη νίκη, το έβαλαν στα πόδια, μαζί και ο δήμιος και οι βοηθοί του, φεύγοντας απ' όλες τις μεριές. Μάταια γύρευε ο Βλαδισλάβ να συμμαζέψει και να σπρώξει πίσω στη μάχη τους ξετρελαμένους του άντρες.

- Τζαίζαρ! Τζαίζαρ! Ξεφώνιζαν.

Και τυφλοί, κουφοί από τον τρόμο, σκορπίζονταν σαν τα πουλιά. Από το δέντρο όπου τον είχαν δέσει, ο Κωνσταντίνος είδε το πρώτο βυζαντινό σώμα που έφθανε, αναγνώρισε εμπρός - εμπρός τον Μιχαήλ. Στο αγριεμένο αιματωμένο του πρόσωπο, ενθουσιασμός ακράτητος άναψε.

- Μιχαήλ! Μιχαήλ! Ξεφώνισε. Πιάσετε την έξοδο της ρεματιάς, κλείσετε τους την υποχώρηση! Εδώ είναι η δύναμη τους όλη! Σπάσετε τους! Σπάσετε τους!

Ο Ιβάτζης, που με πείσμα γύρευε και αυτός να συκρατήση τους φυγάδες, άκουσε τη φωνή, γύρισε και είδε τον Μιχαήλ που με τους άντρες του έτρεχε σα δαιμονισμένος να σώσει το φίλο του.

- Στη ρεματιά! Τρέξετε στη ρεματιά! του φώναξε πάλι ο Κωνσταντίνος».

Θεατρική διασκευή από τη Γραμμένη Πουρνή,
 βασισμένη στο έργο της Πηνελόπης Δέλτα *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου*

Βάσει του ν. 3966/2011, τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

